

Přítomnost

R O Č N Í K V.

V P R A Z E 29. B Ř E Z N A 1928.

Č Í S L O 12.

Co tomu řekne cizina?

Náš člověk, který se v politice tváří tak jistě a sebevědomě, je v jedné věci velmi ustrašen. To tehdy, když se bojácně táže: co tomu řekne cizina? Velká řada stížností v novinách jest podepřena touto řečnickou otázkou. Jsou lidé, kteří sbírají nepříznivé úsudky ciziny o nás, aby se pak rozhořčeně tázali: co dělá naše zahraniční propaganda, naše ministerstvo zahraničí, co dělá Beneš? Jsou také takoví, kteří říkají: tohle by v cizině nebylo možné, protože se domnívají, že tím zvýší svoji vážnost; soudí, že proto, že se dovolávají ciziny, bude jim přisuzován rozhled a velký obzor.

Jisto však jest, že mnoho lidí s tím: co tomu řekne cizina? myslí to upřímně. Ukázalo se to v posledních dnech po událostech ženevských, kdy rozumný hlas právem musil připomenouti, že to stále ohlížení po tom, co tomu řekne cizina, jest zbytečné; že nejlepší cestou jest dělat dobrou, rozumnou politiku.

Jest jisto, že nemůže nám býti lhostejno, jak o nás smýšlí cizina, s kterou musíme politicky, hospodářsky, sociálně počítat v politice vnitřní i zahraniční. Nemůžeme však jíti do druhého extrému: ohlížeti se při každém kroku, při každém činu, jak se na to bude dívat cizina; to prostě proto, že to neděláme pro cizinu, ale pro sebe. Uděláme-li dobrou věc ve vnitřní politice, pak ji můžeme a dovedeme obhájit i před cizinou. Ani tu však nesmíme přeceňovati význam propagandy.

Jak vznikl tento strach z ciziny, který se projevuje tou otázkou: co tomu řekne cizina? Má to svůj kořínek již v minulosti. Žili jsme v cizím státě a v duši jsme si přáli: kdyby tak o nás trochu věděla cizina; ta by se o nás pak zajímala a hned by bylo lépe. Byla to snaha dostat se z čtyř chudých stěn do světa; aby o nás svět věděl. Věřili jsme — a jistě ne neprávem — že bychom tím získali. Záviděli jsme Polákům, jak o nich svět ví, jak mají ve světě přátele. Z té doby, kdy jsme si přáli, aby o nás cizina věděla, pochází dnešní strach z ciziny.

Není známkou velké samostatnosti, spoléháme-li v prvé řadě na úsudek d r u h é h o. A v tomto případě tomu tak jest. Mnozí lidé ještě dnes zařizují své jednání dle toho: co tomu řeknou lidé. To byly doby, kdy měšťanské rodiny měly své salony, kam se celý rok nesmělo; byly jen pro návštěvy.

Záleží-li nám na tom, co tomu řekne cizina, přiznáváme si, že sami nedovedeme poznati, co jest prospěšné, co není účelné. Říká se, že máme přemíru kritizování. Ohlížíme-li se na cizinu, přiznáváme si, že s vlastní kritikou nevystačíme, že asi není dobrá, a že proto musíme čekat, až co tomu řekne cizina. Nedovedeme hospodařiti na svém s plným vědomím vlastníka, necítíme svou státní rovnocennost se státy jinými, klademe-li ve svých věcech tolik důraz na úsudek ciziny. A není bez ironie, že jest to právě tisk nacionální, tisk stran, které by měly hledat těžisko uprostřed národního a státního života, který jest tak ustrašen ohledy na cizinu. (Ovšem jen když se mu to hodí.)

Tento strach z ciziny má svůj protějšek. Libujeme si

v extrémech. Nedostatek politické tradice a kultury vedl k tomu, že nedovedli jsme dosud kriticky posouditi, kolik vážíme v celkovém životě Evropy a světa. To vedlo k přemíře egocentrismu. Evropa o nás ví, Evropa musí o nás vědět. Mnohý z našich lidí si myslil, že osa světa jde někde poblíže Prahy. Situace jest však jiná. Jsou státy, které o nás mají velmi malé vědomosti. Sebe lepší propaganda tu nepomůže. Není toho také potřebí. Ostatně tyto nevědomosti jsou vzájemné. Na př.: Australie. Jest to země hezky větší, než my. A přece málo kdo hned by vysypal z rukávu odpovědi na otázky: kdo jest tam ministerským předsedou, kolik jest tam poslanců, jaký jest rozpočet, jaká rozloha země; vyvstanou jen představy jakési vzdálené, velké země, kde je málo lidí a hodně kлокanů, kde jsou na pobřeží města s rovnými ulicemi, a za nimi hned prales, neobydlená země. A přece Australii nevdává, ví-li o ní Evropa tak málo. Chce-li do Evropy něco prodat, chce-li v Evropě něco koupit, najde si jistě cestu.

Když se v Praze blížil poslední slet, a také dělnická Olympiada, bylo vidět, jak dovede působit tento strach z ciziny. Říkalo se: přijdou sem cizinci, musíme spravit a upravit to a to. Uvedme příklad: dlouho, velmi dlouho strašily na Klárově staré, nízké vojenské budovy. Neupravené a neopravované. Blížil se slet, kdy sjížděli se do Prahy cizinci. Honem se Klárov začal upravovat. Na místo starých budov za několik týdnů vznikla tam velká plocha, později trávník. Ale vzhůru, pod zámeckými schody, již několik let straší rumoviště, které zarůstá býlím. Pilně se anketuje, co se tam má postavit. A zbořeniště zmizí, až zase bude strach, že do Prahy přijde mnoho cizinců. Pak se řekne: co by tomu řekla cizina, a věc dostane spád. I jinak před sletem žila pražská obec ze strachu před cizinou: tehdy i primátor pražský naříkal, že v Praze jest špatné víno. Co tomu pro bůh řeknou cizinci? Nemýlím-li se, byla v těch dnech i velká přísnost na pouliční holky. Patrně proto, aby nás nezahanbily před cizinou. — Takových případů bychom našli více. — Co by tomu řekla cizina? stává se silným argumentem. Že tisíce pražských lidí šlape v blátě po špatné pražské dlažbě, že čištění ulic neklape, že se rozkopávají ulice bez plánů, s tím se pražský člověk, třeba ne bez protestu, smíruje. Nemůže se však smířiti s tím, co by pražskému blátu, co by rozkopaným ulicím řekl cizinec. Říkává se: máš-li škodu, o posměch se nestarej. U nás jest to jinak. Má-li někdo škodu, jest jeho hlavní věcí, ví-li o tom cizina a co tomu říká.

Nemůžeme se stavěti netečnými k tomu, co o nás soudí cizina. Evropské státy a národy nebydlí každý pro sebe, každý ve svém domě. Bydlí pospolu, jsou na sebe odkázáni. Ale to neznamená ještě, že se rozjásáme, napíše-li o nás nějaký cizí list pochvalnou zmínku, a že propadneme smutku, napíše-li o nás věci nelichotivé. Jsou-li pravdivé, pak jest dobře, ukázala-li nám cizina na věc. Jsou-li nesprávné, nemusíme si dvakrát lámat hlavu. To neznamená vyzývat k apatii.

Nedovedeme ešte v tom všem chodiť, to jest asi príčina, proč se tak ohlížíme po všem, co se líbí a nelíbí cizině. Byla-li jednou vyřčena zásada: já pán, ty pán, pak může platit i v našem poměru v cizině. Žijeme pro sebe, ne pro cizinu.

K. T.

P O Z N Á M K Y

Odzbrojení po rusku a vůbec.

Rusové přijeli dělat ostatním mocnostem do Ženevy nekalou soutěž. Soutěž je to rozhodně, poněvadž horlivost a odhodlanost bolševiků zničí co nejdříve a nejdůkladněji veškerou výzbroj je nedostižná. A nekalá je ta soutěž proto, že nikdo jiný na světě si nemůže dovolit takové návrhy. Sověty si to mohou dovolit především proto, že si mohou být dokonale jisty neškodností svých podnětů. Nikoho nenapadne bráti je vážně. Rudá armáda může být klidna. Ostatní se již o to postarají, aby jí nebylo v nejmenším ublíženo. Sověty mají však opravdu také nejméně příčin odzbrojení se obávat, poněvadž nemají z čeho a čím zbrojit. Technický stav jejich průmyslu a dopravy a nedostatek kapitálu brání jim, aby jen přibližně vyrovnaly se výzbrojí velkým státům západním. Jsou zde tudíž bez smlouvy a kontroly v docela obdobné situaci jako ostatní poražené státy (Rusko bylo zajisté ve válce poraženo) a musí si přát (spíše než Německo, zcela jinak pohotové) odzbrojení ostatních jako náhrady za odzbrojení vlastní. Rusko má tu ovšem ještě docela zvláštní postavení státu revolučního, jehož zbraně rez nekazí. Kdyby nebylo na světě žádných organisovaných branných sil k dispozici vládám, bylo by snazší pozdvižení proletářských mas, jež, nehledíc snad ke kladivům a kosám, mají jen ruce, aby zápasily, dosáhnouti úplné sociální i politické přestavby světa podle programu komunistického. Ze všech těchto důvodů mohou lidoví komisaři radikální odzbrojení nejen propagovat, nýbrž si i přát. Litvínovovi je v Ženevě mnohem lehčí být sympatickým a skvělým nežli na př. lordu Cashandumovi. — Docela jinak ovšem vypadá věc, postavíme-li se na půdu t. zv. skutečnosti. Pak tu Rusové vypadají prostě jako vynálezci jiných zbraní nebo jiného způsobu boje, kteří proto chytrácky navrhuji zahození starých a chtějí ostatním vnutit sobě příznivější podmínky boje. Ale boj má zůstat! Naproti tomu při ženevském zkoumání thematic odzbrojení jde o to, aby se již nebojovalo a tudíž mohly odložit zbraně. Je známo, že kdo se chce bít, zbraně si vždycky najde. V tom smyslu je zbrojení či odzbrojení jen technickým nebo nejvýše hospodářským problémem. Velké armády ovšem samy svádějí k válce, poněvadž hledají si zaměstnání, chtějí se uplatnit, ale nedostatek výzbroje také, poněvadž ten, jemuž by se podařilo tajně se vyzbrojit, nebo kdo i bez zbroje je silnější, měl by menší risiko a tudíž i menší rozpaky útočně vystoupit. Není pochyby, že technická výprava a to nucení ke stále pohotovosti, které přináší ozbrojený mír, činí válku těžší, zvláště při moderní nákladnosti a nedohlednosti. — Nezbyvá tudíž opravdu než vzít věc z druhého konce. Učinit nejprve válku nepravděpodobnější, vzdálenější. Učinit hlavně bojovnost nebezpečnější, choulostivější. Přivést do mezinárodních vztahů více pořádku a kázně, aby národy, které se odevzdají dílu míru a zanedbají umění válečné, nemusily se báti přepadení. Mír a válka je problémem mnohem hlubší než se zdá těm, kdo v něm vidí pouze věc generálů a výrobců střeliva. Pouzí odborníci jej nikdy nerozřeší. Ani odborníci vojenští, ani odborníci profesionálního pacifismu. Ti, kdo zde nesledují žádných vedlejších politických nebo sociálních úmyslů, musí hledět na tuto otázku v perspektivě historické a filosofické, ptát se, jaký člověk ve společnosti byl a jest a co od něho možno očekávat.

R. P.

Budou ochotni také na svůj účet?

Po novém onemocnění ministerského předsedy oživila zase vládních listech kampaň proti ministru Benešovi. Tento tomahavk není nikdy hluboko zakopán, a nyní, když pro Švehlova nemoc se uvažuje o možné rekonstrukci vlády, někteří lidé by pod tím nejraději rozuměli demisi Benešovu a začínají zase tiskem pomáhat tomuto starému cíli na nohy. Vědí, že to byl Švehla, který (vedle Masaryka ovšem) udržel svou autoritou Beneše v této vládě, a myslí, že Švehlovou chorobou pomine tato nesnáze. Je to dosti důvodů pro ně, aby obnovili starou kampaň. Drží se zejména jednoho hlediska: v Evropě nyní vládne konservativní kurs, my tomu nesmíme na svou škodu odporovat, a proto bude nejlépe, jestliže se připodobníme a učiníme zahraničním ministrem také nějakého konservativce; člen socialistické strany Beneš nehodí se k tomu, aby se v této době stýkal s velkými evropskými pány; mohlo by je to dráždit. Vynálezcem této teorie je p. dr. Borský, který ji loni ve »Frontě« vyvolával po několik měsíců; »Lidové listy« jí nyní pouze oprášily a znovu postavily na světlo boží. Z »Lidových listů« si to zálibně ocitoval »Venkov«. Jsme tedy pobízeni, abychom evropskému konservatismu prokázali ochotu na Benešův účet. Chtěli by páni z »Venkova« být ochotni ke konservativnímu kursu trochu na svůj vlastní účet? Nikdo neví o tom, že by se v evropské diplomacii vytykala Benešovi příliš levá orientace; zato si evropské konservativci velmi hlasitě stěžují na naši agrární reformu. Chceme-li se tedy již točit po větru, měli bychom snad evropským konservativcům vyhovět v tom, nač si stěžují, a ne v tom, nač si nestěžují. Pan ministr Krofta řekl v nedávném svém výkladu k pražským žurnalistům: »Jestliže nám někdy škodí naše pozemková a lesní reforma, která bývá v cizině vykládána jako bolševické opatření, musíme si býti toho vědomi, že právě za touto reformou stojí ne pouze levé strany.« »Venkov« necht věří, že bychom se revisi pozemkové reformy daleko více zavděčili evropské konservativní konjunkturu než Benešovou demisi. Bude ochoten to podporovat? Nebo řekne, že to je něco jiného a že do toho cizině nic není? Není-li však cizině nic do toho, co je jí do onoho? Víme dobře, jak to je: kde se nechtějí přiznat vlastní spády, předstírá se ohled na cizinu.

Ani zaměstnavatelé už nejsou spolehliví.

V těchto dnech bylo vydáno vyjádření Ústřední sociální pojišťovny o vládním návrhu na novelisaci zákona o sociálním pojištění. Z úvodu je především zajímavá resoluce, přijatá jednomyslně výborem, tedy také zástupci zaměstnavatelů, v níž stěžuje si ústav, že přes opětované prosby, aby mohl sčastnit se novelisačních prací a použití tak zkušeností z provádění sociálního pojištění, byl vládní návrh vypracován bez jeho slyšení, bez jeho návrhu a bez jeho účasti. Výbor Ústřední sociální pojišťovny soudí, že »postup tento nebyl ku prospěchu věci.« Výbor, to znamená, také zástupci zaměstnavatelských svazů a řada koalických poslanců. Dobrozdání podrobuje dále obsírně kritice jednotlivá ustanovení vládního návrhu, kritice, která při patrné objektivnosti je často zdrcující pro obsah vládního návrhu. Stojí za poznámku snad, že objem první části dobrozdání převyšuje několiknásobně celý vládní návrh i s důvodovou zprávou. Otázka pro státníka zní: Může vláda a parlament přejíti přes tento seriosní projev ústavu, provádějícího pojištění, projev, který byl za úplné jednomyslnosti vypracován komisí, v níž seděli tři zástupci zaměstnavatelů a byl schválen představenstvem, v němž zástupci zaměstnavatelů (mezi nimi poslanci) mají paritu se zástupci dělníků? Ale většina patrně i s odborníky v sociálním pojištění nakládá zcela tak, jak naložila s odborníky, když šlo o agrární cla nebo o správní reformu. Když šlo o tento druhý případ, prohlásil tehdy p. dr. Kramář slovy jasnými a žádnou pochybnost nepřipouštějícími, že správní reforma je politická věc

a že odborníci nemají do ní co mluvit. Patrně i sociální pojištění je politická věc a odborníci nemají do ní co mluvit. Překvapuje tentokrát, že ani na hlasy zaměstnavatelů, jichž přece se to v první řadě týká, není brán zřetel. O průmyslu je známo, že se se sociálním pojištěním už vyrovnal a že nikterak nevolá po jeho novelisaci. Jsou některé skupiny průmyslové, které to vládě dokonce otevřeně řekly. Jaká tedy záhadná politická potřeba nutí k novelisaci? Jeden vládní poslanec, který má k sociálnímu pojištění jiný poměr než jeho kolegové, řekl jednou, že největším důvodem pro novelisaci je to, aby až jednou se socialisté zase dostanou do vlády, bylo hodně věcí, s kterých je možno jim slevovat. Ze zkratka už předem se jim chce připravit řada umělých ústupků, aby se pro ně nedostali k věcem podstatným. Odhodlá-li se vláda opravdu ignorovat i vyjádření Ústřední sociální pojišťovny, jehož výbor svým složením naprosto není stranickou institucí, opravdu by to ukazovalo na nějaké takové úmysly vládní většiny. Z.

Co jsi udělal, nezapírej.

Pozorujeme, že nyní sociálně demokratický tisk často útočí proti zákonu o restrikci státních zaměstnanců. Myslíme, že na toto útočení je u sociálních demokratů pozdě. Nelíbí-li se jim, měli proti němu něco podniknout tenkrát, když zákon připravovala koalice, v níž sociální demokraté byli ještě váženým členem. Ale stáli tehdy za restrikčním zákonem právě tak houževnatě jako ostatní koaliční strany, a není to tedy slušná politická hra, hledí-li se několika novinářskými útoky, které nic nestojí, vyzouti z odpovědnosti za tento zákon. Je to právě tak nemůžné počínání, jako když »Národní listy« přinášejí nyní útoky na reformu tiskového zákona. Kdo by byl zapomněl, kolikrát p. dr. Kramář tuto reformu vynášel jako svou osobní zásluhu?

Obchodní smlouva rusko-československá,

tedy uvedení hospodářských styků obou států do normálních kolejí bez vzájemného právního uznání obou vlád, je jistě novinka v dějinách. Kdo při tom přináší obět na prestiži, je jistě Rusko. Otázka, proč tak činí, je přirozená. Rusko je nesporně v tísní od přerušení styků s Anglií, a dnes jsou v krizi i vztahy rusko-německé. Amerika je stejně nepřístupná jako dříve a její soudy projednávají dokonce právě otázku zabavení zásilky zlata na krytí dodávek. Francouzská státní banka poznala v ní totiž svůj fond uložený za války v Rusku. To svědčí, že i poměr k Francii jest špatný. My nemůžeme sovětům ovšem nahradit velké kapitalistické státy, ale v Rusku si patrně myslí, když neteče, aspoň at kape. Jisto je, že potřebují úvěru, t. j. dodávek na delší lhůty, až se investice vyplatí. O jejich dobré vůli platit tyto dluhy netřeba pochybovat, ale dnes je zde neodbytná otázka, budou-li vždy moci. Naše hospodářství nebude rozhodovat o sovětské budoucnosti ani v kladném, ani v záporném smyslu, ale tím opatrnější bude při všech svých rozpočtech. Jsme pro obchodování s komunistickým Ruskem jako s kýmkoli jiným, ale ani náš stát, ani naši obchodníci nebudou mu moci poskytnouti jiných výhod nežli kdokoli jiný — a zejména nežli Německo. R. P.

Koho chtějí fašisté mít ministerským předsedou?

»Stěžně«, měsíčník pro fašismus, takto píše o problému ministerského předsedy:

»Možno říci, že mimo stranu agrární není osobnosti, která by mohla převzít úřad Švehlův. Ale i v této straně je to pouze jediný člověk. Malýpetr i Udržal neudělali by víc než Šrámek, ba ještě daleko méně a hůř.«

Ten jediný člověk jest ovšem p. poslanec Hodža. Na jeho pověst politického šarímachra sletují se fašisti jako mouchy. Přejí bychom si, aby tato osobnost mnohých a značných talentů hrála

v budoucnosti v české politice jinou roli, než hraje dosud, a aby snažila se býtí někým, ke komu mohou mítí důvěru ne pouze straníci. Vysloužití si důvěru fašistů, to je skoro opak toho, vysloužití si pověst muže potřebného celku.

Soud a tisková reforma.

Brněnský tiskový soud osvobodil dra J. Stránského v jeho procesu s posl. Stříbrným a uložil tomuto, aby nesl náklady soudního řízení. Soud dopustil se tu omylu proti znění zákona o tiskové reformě; v tomto zákoně jest stanoveno: je-li obžalovaný osvobozen nikoliv proto, že se mu podařil důkaz pravdy, nýbrž proto, že na základě vážných důvodů podařil se mu důkaz pravděpodobnosti, je osvobozený, nikoliv žalobce, povinen nésti útraty sporu. Je dosti podivno, že tento detail z tiskové reformy nebyl brněnskému soudu znám, a že teprve Nejvyšší soud bude musit rozsudek přizpůsobit znění zákona. Na omluvu soudu budiž řečeno, že podobné ustanovení je naprosto neobyčejné v zákoně a že nadmíru jasně svědčí o tom, jaké úmysly měli původcové s tiskovou reformou. V každém jiném případě ne osvobozený, ale žalobce nese útraty sporu, a brněnský soud vynesl patrně rozsudek podle svého právního citu a zkušenosti, nepodívav se do zákona. Jestliže pro tiskové procesy byla reformou zavedena novinka, která velmi odlišuje tyto procesy od všech procesů jiných a to v neprospěch žalovaného, je patrné, že původcové zákona měli přímo úmysl udělati takový zákon, aby pokud možno těžce dolehl na záda žurnalistiky. I když budeš, žurnalisto, osvobozen, i když jsi měl pro své psaní závažné důvody, které ti soud musil uznati, aspoň at to nemáš zadarmo! Vadný rozsudek brněnského soudu svědčí o tom, že zlomyslné novinky tiskového zákona neodpovídají ani právnímu citu soudců, a že logika je vede k tomu, aby na podivínský a schválný detail v tiskové reformě zapomněli.

P O L I T I K A

F. Peroutka:

O politické roli jedné generace.

Vykládal jsem zde nedávno o p. Scheinostovi. Pan Scheinost je jedním koncem té hole, jejímž druhým koncem jest ku příkladu p. Julius Fučík. Oba patří k radikálnímu mládí; jeden z nich sice jest fašistou a druhý komunistou, což se zdá býtí náramný protiklad, ale jistě by se spolu domluvili snáze než s tím, kdo je mezi nimi, s normálním demokratem. U p. Scheinosta zdá se býtí více méně náhodou, že je fašistou, nikoliv komunistou; dosti dlouho poklonkoval na obě strany, až pak najednou skočil oběma nohama do fašismu; podle všeho proto, že na tomto břehu doufá ve větší možnosti pro svou drahocennou osobnost. A kdyby jednou měla se stát nějaká změna s p. Fučíkem, je daleko větší pravděpodobnost, že by se stal fašistou nebo bojovným papežencem než demokratem; je, jako pan Scheinost, toho vnitřního uzpůsobení, které dovoluje mítí pouze výstřední mínění. Od fašismu ke komunismu vede dlouhá cesta, díváme-li se na to politicky; psychologicky však od jednoho k druhému bývá pouhý krok.

Mluvím o p. Fučíkovi, ač opravdu hrozí nebezpečí, že čtenáři naprosto nebudou vědět, kdo je to p. Fučík. Nemusejí se proto znepokojoval a skládat slib, že hned začnou doplňovat své vzdělání; je to jen detailní nevědomost, a nemyslím, že by vědomost místo nevědomosti v tomto bodě by jim někdy valně prospěla

v životě. Pan Fučík jest jen jeden za mnohé; nebudeme se jím tu zabývatí jako osobností, nýbrž jako typem, vždy toliko ve smyslu »ku př. p. Fučík«. Tento mladý muž je jednou z drobných pohonných sil t. zv. Devětsílu, což je, jak známo, spolek komunistických literátů a umělců; členové tohoto spolku, mající velkou většinou nejkrásnější naději, že za několik let dospějí věku mužného, vynikají onou známou »původností všem společnou«, o níž psal jednou Karl Kraus, mluvě o vídeňských modernistech; není velké nebezpečí, že v tom, co p. Fučík sepíše, půjde toliko o jeho osobní mínění; v tom případě bychom se tím nechtěli zabývat; ale je to právě jen »ku příkladu p. Fučík«; můžete se spolehnout, že věrně reprodukuje průměrné mínění průměrného komunistického literáta.

Tento jeden za mnohé podobně smýšlející napsal do »Redu« článek pod titulem »Demokracie na Pankráci«. Název »Red« je prý zkratka místo »Revue Devětsílu«, a je to jeden z těch časopisů, které snadno vznikají a snadno zacházejí, jejichž předplatné je zbytečně přepočítáváno na franky a marky, a v nichž p. Teige hováří ješitné zálibě, oznamovat svou redakční funkci ve třech jazycích (»Rediguje K. Teige, Praha.« »Dirigeé par Charles Teige, Prague.« »Schriftleiter: Karl Teige, Prag.«) Po stránce politické je to sdružení potomků těch, o nichž napsal před osmdesáti lety Havlíček, že všechno na světě raději v šanc dají než pověst svého radikalismu. Do tohoto »Redu« napsal tedy muž, jenž jest uváděn ku příkladu, článek, ve kterém zasedl ke krutému soudu nad politickou rolí t. zv. generace bratří Čapků. Pan Fučík soudí řízně jako vojenský nebo moskevský soud a fučí na nás zcela nemilosrdně:

»Všechna špatnost mlčení je ušlechtilá proti tomu, čím přispívá tato generace do politického života... Drobná práce generace Čapků... je hodna záškodníků, je hodna generace ztracené v podzemí a podrývající půdu toho, co možno zvátí pokrokem, generace ztracené v davu jako provokatéři, provokující mlčením a tupou odevzdaností do vůle reakce... Je oficiální, tato generace, rozleptává cit a soudnost o tom, co je dobré, co je špatné... Čapek se bezvýhradně přimknul k linii těžké buržoasie... Systém na desorientaci... Na Karlu Čapkovi se ukazuje, že česká buržoasie nemá pokrokového a konservativního křídla, má jen dokonalé zpátečníky, reakcionáře... Úloha, kterou hrají »politikové« z generace bratří Čapků, je tak hanebná, že v literárním slovníku, jehož jsem nucen užívat, není souřadých výrazů. A není v jediné poznámce možno shrnouti všecko, co vykonali pro upevnění moci své třídy, užívající násilí, o jakém se před převratem ani nezdálo, zvůle, která se vyrovná pohádkám z doby Franců, podlosti, která nemá přirovnání.«

Tak jsem tedy poctivě citoval, co má proti nám komunistický přidavač. A nyní bych měl chvíli přemýšlet, zda pouze sním, myslím-li, že vlastně jsme v ustavičném boji s těmi mocnostmi, které podle pana Fučíka podporujeme. Kdybych chtěl chvíli hledat, mohl bych z tisku pravice citovat o nás věci na vlas podobné těm, které vypouští z úst p. Fučík. Také tu čteme o sobě, že jsme záškodníci, že podrýváme, že desorientujeme, že úloha naše je tak hanebná, až na to »není souřadých výrazů«; »Národ«, »Večer« a »Říšská stráž« fučí na nás neméně než p. Fučík, který soudí, že se z nás stala »tlupa přidavačů cihel, budujících budovu státu drobnými úsluhami politickým šarfmachrům«. Je-li tomu tak, jaké asi tragické nedorozumění vede tisk těch ná-

mi obsluhovaných politických šarfmachrů k tomu, aby nám denně nadával o nic lépe než »Red«? Myslím, že ku př. p. Fučík a ku př. p. Polícar v »Národě« nebo ku př. p. Čvančara z »Večera« by si o nás mohli se znamenitým porozuměním popovídat. Karel Čapek napsal před dvěma nebo třemi lety několik politických článků (od té doby takřka nic), pro které mu tisk těžší i lehčí buržoasie dodnes nemůže přijít na jméno; z toho patrně usuzuje pan Fučík na »skutečnost — tak zjevnou — jeho bezvýhradného přimknutí se k linii těžké buržoasie«. Myslím, že Čapek má právě tak málo chuti k přimknutí k těžké buržoasii jako k přimknutí k p. Fučíkovi; ideje těžké buržoasie jsou moc tlustá a ideje ku příkladu pana Fučíka zase moc hubená panička. To je obvyklý osud středu, že mu pravice i levice svorně nadávají. Pan Fučík ochuravěl tak těžkou chorobou chápání a pozorování, že už ani nevidí žádného rozdílu mezi námi a těžkou buržoasií; to odpovídá jen tomu, že těžká buržoasie leckdy zase nechce vidět žádný rozdíl mezi námi a komunisty. Jestliže o někom tlustí lidé říkají, že je hubený, a hubení, že je tlustý, můžete se vsadit, že je to normálně rostlý člověk. A říkají-li o vás komunisté, že jste těžký buržoa, a těžcí buržoové, že jste skoro komunista, můžete s tím být spokojeni: máte asi zdravý politický rozum.

Nechci, aby padl stín zdáníčka, že se snad omlouvám před »Redem«. Tam, kde se rozjel »Red«, budu docela rád dělat záškodníka, a považoval bych za zradu na dobré věci, kdybych nebyl kazisvěttem, když komunističtí literáti se dali do pořádání světa. Vůbec nestojíme o to, aby nám ten nebo onen pětadvacetiletý komunista pochvalně poklepal na rameno a řekl, že jsme se statečně chovali ve službách negace. Je opravdu mnoho toho, co komunisté by chtěli rozvrátit a co my se snažíme upevnit. Nelíbá jest faleš článku p. Fučíka: komunista tu vystupuje v masce demokrata a napodobuje starostlivost o demokratické výsady. Kdybychom už od někoho chtěli přijmout poučení o demokracii, tedy jistě ne od komunistů, kteří nemají žádné větší starosti než jak porazit právě tuto demokracii; jestliže někdo chce dostat demokracii pod svůj podátek, bude s ní smýšletí upřímně? Komunisté mohou potřebovat demokracii pouze slabou a rozvrácenou; kdo upevňuje demokratické instituce, musí vzbudit jejich hněv. Demokrata nemusí tedy mnoho záležet na tom, jak vysoko nebo nízko ho staví na stupnici demokracie komunisty: je to zaujatý a lstivý soudce. Není dobrý demokrat ten, s kým jsou komunisté spokojeni; čichají asi na něm něco rozkladného.

Generace bratří Čapků, naše generace, byla dosti brzo velmi vážně postavena před rozhodnutí, chce-li hrátí úlohu rozkladnou nebo nějakou lepší. Tehdy, v prvních letech po válce, to nebyla jen akademická otázka. Tehdy byl celý svět jedna velká diskuse, a slova měla velkou moc nad lidmi. Válka zanechala myslí ve stavu plynulém; byla to doba nepokoje zástupů a zmatku jednotlivců; jako v každé době, kdy padají staré útvary, mnoho lidí nevědělo, jak daleko se má podporovat toto padání; v elánu rozběhu soudili, že patrně bude tím lépe, čím více se toho sřítí; jako každá doba, která se zbavila nenáviděné vlády a je naplněna nad tím hlubokým uspokojením, cítící lehkou ošklivost už i k samému jménu v l á d a, měla i tato doba zřetelný sklon k anarchii; někteří pokrokaři jakoby se styděli, že v novém státě je něco pevného; není-li vše pevné ná-

silím? Ruská revoluce vzbouřila duše, větší možnosti než za celých posledních sto let se převalovaly nad Evropou, a ti, kteří byli vyjeveni, stěžovali si, že někteří jiní nejsou také tak vyjeveni; nejvyjevenější oči a nejzmatenější mysl dělaly si nárok na první cenu. Údobí obecné nejistoty. Bylo málo lidí, kteří měli jasný názor o tom, co se může a co se nemůže. Mezi zmatené idealisty vmísili se vypočítaví chtivci a zvyšovali vřavu. Machar ve vzpomínkách na onu dobu líčí ji takto: největší rozčarování připravil mi národ sám; dnes se už člověk ničemu nedívá — tehdy bylo jinak; po převratu vládla hluboká nespokojenost; každý nadával; kverulanti; reptá se na všech stranách; mnozí čekali hmotné výhody, chtěli vyžít republiku; bolševictví zelených očí a šikmého pohledu.

Tehdy byla pro t. zv. generaci bratří Čapků chvíle rozhodování; vstupovala vlastně teprve pořádně do veřejného života; bylo na ní, aby tvořila a vedla kus veřejného mínění. Tehdy tato generace se instinktivně rozhodla, že neučiní se své strany nic, čím by rozmnožovala zmatek; věru dosti věcí shledala vratkými, a řekla si, že nejlepší cesta není po vratkém prkně. Chcete-li ji zcela pochopiti, nezapomínejte, že jednou zblízka pohlédla do očí chaosu a že na to nezapomene. To přičinilo leckterý rys k jejímu charakteru a to i v básnicích vychovávalo smysl pro pozitivní a porozumění pro pevnost institucí; ne jeden theoretický anarchista zavrhl svou minulost před tváří praktické anarchie. V té době bylo populární zejména boření, a vše, co nebylo na spadnutí, vyvolávalo živou nespokojenost v některých myslích. Ale žádný stát, ani nový, nemůže být živ jen z boření. Generace, o níž mluvíme, začala se učit nestydět se za budování. Žila trochu v robinsonovské náladě: v ohledu státním bylo u nás prázdno jako na pustém ostrově, a musilo se se vším začínat od začátku. Generace musila vzít na sebe odpovědnost za to nebo za ono, za budování nebo za množení zmatku. Zvolila vzdáti se raději blahopřání radikálů. Bylo mnohokrát nutno říci: lidé, neblázněte! Také to je veřejná funkce a činnost na »bitevních polích nejvyšších lidských zájmů«, jak se vyjadřuje p. Fučík. Tento mladý muž předpokládá — je to ostatně běžný představek v jeho kruzích —, že jen tam se projevuje duch, kde se proti něčemu protestuje a proti něčemu bouří. Souhlasit s něčím, podporovat něco, stát starostlivě nad vzrůstem něčeho — to považuje za opovržením hodné a otrocké zaměstnání. Ještě k mnohým lidem přichází svoboda ducha hlavně v podobě popírání; připadá jim, že pouze tehdy myslí a vnitřně žijí, jestliže jsou proti něčemu, a ničeho na světě si více nepřejí, než moci proti něčemu protestovat; nepřichází-li před ně duch s velkým rachotem a řinčením, neuvěří v něj. T. zv. generace bratří Čapků vstoupila do veřejného života, když se začínal dělat nový stát; musila by mít velmi málo vnímavosti, kdyby se tato situace důtklivě nedotkla jejího ducha; majíc na vybranou, zda podporovat budování nebo mu překážet, učinila rozhodnutí, kterého nikdy nebude litovat, i když teď se pase mnoho nehodného na té louce. To je celý rozdíl v tónu mezi touto generací a generací p. Fučíkovou; tato snesla se na dílo zpola hotové jako paraziti; platí to o těch z jeho generace, kteří jsou komunisty, jako o těch, kteří zvolili býti raději fašisty. Nám bylo jednou dáno poznati, že jsou také ještě jiné velké a potřebné věci než protesto-

vat a bouřit. Ale ku příkladu p. Fučík pokládá vše, co je vedle toho, za málo důležité. Proto vždy v jeho očích bude oné generaci, která přišla před ním, chyběti ochotná náklonnost k protestování a štedré rozsévání nespokojenosti.

Nejvíce bere p. Fučík Karlu Čapkovi ve zlé, že před nějakým časem napsal do »Přítomnosti« článek, ve kterém se četly také tyto věty:

»Měl by se vyskytnout, kdo by nám kus po kuse, ničeho nezapomínaje, připamatoval, co všechno jsme dostali, jaké všeliké a hojné zákony, svobody, instituce, řády, výhody, smlouvy, úpravy, dodatky, ústavy, úřady, požitky, reformy a jak se to všechno jmenuje. Obvyčejně zapomínáme jedno pro druhé; je toho odhlasováno tolik, že skoro ztrácíme přehled. Pravděpodobně je v tom všem veliký kus pokroku; snad je ho naděláno více než za ta leta jinde.«

Jestliže někdo, kdo dovede posoudit rozdíl mezi věcmi a kdo ješ š znal rakousko-uherskou monarchii, porovná její poměry s dnešními, řekne nepochybně, že Karel Čapek má pravdu. Ale to je právě nejčastější obtíž s generací »Redu«: nezná nic, nezažila minulost, je dnešní, neví, co bylo včera: proto jí schází měřítko k posouzení, je-li tu kus pokroku či není-li. Ale p. Fučík, chytiv jednou Čapka za knoflík, dále do něho hučí:

»Jsou země... teroru, kde zákony již úplně porušily všeobecné volební právo, kde jsou policii dovolena beztrestná krveprolévání, legalisována... útoky na nepohodlné redakce a sekretariáty, nelidské mučení zatčených..., kde všechny svobody, jmenovitě tisku a shromažďování, jsou ilusorní, kde jsou žalářování dokázaně nevinní lidé, kde není nezávislosti soudců, kde obžalovaní už před výsledkem mají napsány rozsudky, kde žádná špatnost není despotické moci tak vzdálená, aby ji nepoužila proti nepohodlným lidem a ideám... Požádejte p. Čapka o porovnání poměrů — mlčí, vypravte se za ním, naleznete ho na zahrádce, sbírá svadlé lístky pelargonii.«

Již jsem chvíli myslil, že pan Fučík miní dotknouti se cti sovětského Ruska, a divil jsem se, co si to dovoluje; ptal jsem se, kam se poděla široko daleko známá komunistická disciplína. Ale pan Fučík nemínil Rusko, ač poměry, které tu tak plasticky vylíčil, se podobají ruským jako shnilé vejce shnilému vejci; pan Fučík měl na mysli Maďarsko a Rumunsko. Nechápu, proč žádá od nás, abychom porovnávali. Každý, kdo není ještě zcela slep zaujatostí, ví, že porovnání s Maďarskem a Rumunskem nemůže než svědčit v prospěch našich poměrů, a Karel Čapek nemá docela žádný důvod, aby sbíráním svadlých lístků pelargonii vyhýbal se této otázce. Ale za to druhá, a snad ta skutečnější vlast p. Fučíka, komunistické Rusko, má ne jeden důvod, aby se jí při takovém srovnávání vhrnula krev do tváře. Na vás, ne na nás, je porovnávat! — Pokud se týká Karla Čapka, je s ním teď, od té doby, co má zahrádku, náramně lehká polemika. Je to znamenitá příležitost k snadným metaforám. Co dělá Karel Čapek, místo aby »proléval krev na bitevních polích nejvyšších lidských zájmů«, jak se vyjadřuje pan Fučík zcela ve stylu vyjeveného mladého Adujeva z Gončarovovy »Obyčejné historie«? Nuže, Karel Čapek prolévá vodu na své zahrádce. Co dělá Karel Čapek, když v Maďarsku a Rumunsku diktatura zatlačuje demokracii? Karel Čapek v té chvíli sbírá svadlé lístky pelargonii. Prostá prav-

da je ta, že tu dobu, kterou pan Fučík prožije v kavárně, prožije Čapek na své zahrádce, která nedává špatné poučení o povaze věci; zejména toho svědectví, které vydává zahrádka o podstatné důležitosti kořenů, by si měli radikálové všimnout. Zatím co Karel Čapek prolévá vodu na své zahrádce, p. Fučík pije vodu ve své kavárně; k »prolévání krve na bitevních polích nejvyšších lidských zájmů« mají oba dva v té chvíli stejně blízko nebo stejně daleko. A když Čapek sbírá zvaldlé lístky pelargonii, tehdy se pan Fučík pravděpodobně dívá na obrázek pelargonie v některém ilustrovaném časopise nebo čte o ní báseň pana Nezvala. Nesluší se tedy dělati proti někomu ze zahrádky tak snadný argument.

»Pan Čapek je dnes právě tak velkým politikem jako literátem, vzdálenost mezi špičkou jeho nosu a očima je celým jeho vesmírem«, fučí dále pan Fučík, který nedostal své jméno nadarmo. Není-li zcela jisto, že oči p. Fučíkovy vskutku objímají celý vesmír — a, odpusťte, není to jisto — je to zcela obyčejná drzost, co tu praví. Ale co zejména pohnulo p. Fučíka k takovému hněvu, že v něm úplně zapomíná na formát své vlastní osobnosti? Ukazuje se, že to byl článek, který Karel Čapek napsal nedávno o politických vězňích. Řekli prý mu: »pane, vaše láska, demokracie, je zavřena na Pankráci. A pan Čapek se z galantnosti vydal za ní,« a potom napsal, že poměry tam nejsou tak zlé, jak se píše v komunistických listech. O otázce politických vězňů, která zejména leží komunistům na srdci, nepsal nic více, než že je jí »nutno předložit k úvaze parlamentu i veřejnosti«. A našel se ještě jeden viník, p. dr. Lány, který v »Přítomnosti« napsal: »věci tak výsloveně politické (jako jsou práva politických vězňů) nelze prostě bez účasti parlamentu oktrojovatí úřední cestou.« Psali jsme sami před nějakým časem, když tato otázka vznikla, v tom smyslu, že by republika neměla se k politickým vězňům chovatí s menší blahovolností, než jakou i císařské Rakousko pokládalo za vhodnou; trváme dosud na tom, že mají býti činěny rozdíly mezi politickými a obyčejnými vězni; pokládáme za zvyšování trestu, jsou-li politickým vězňům brána práva, která až dosud charakterisovala jejich trest jiným způsobem. Jestliže však právníci vyložili věci tak, že zákonem na ochranu republiky byla práva politických vězňů zrušena, nezbyvá jiná cesta, než novým zákonem práva ta obnoviti, a je třeba se dovolávati, aby věc byla předložena parlamentu. Nic jiného nečiní Karel Čapek, a dr. Lány dokonce výslovně naléhá na vyřízení dávno podané předlohy o právech politických vězňů. Není-li špatností dovolávati se zákonné cesty, pak v tom není vůbec žádná špatnost. My tedy sami ze své vůle jsme pro to, aby byla zachována práva politických vězňů; nemůžeme ovšem více dělati než psáti pro to, jako i p. Fučík nemůže více dělati. Ale zajímá morální pathos, s nímž k nám přistupuje karatel. Tento muž je jedním z vyslanců perem sovětského Ruska, onoho státu, kde hlavním právem politického vězně je právo být zastřelen. I tážeme se, jaké že morální oprávnění tak široce rozvívá ústa p. Fučíka. Konečným cílem komunistů není nic jiného než připravití dobu, kdy by také u nás bylo o práva politických vězňů daleko hůře postaráno než nyní. To je obvyklá taktika komunistů: doufají, že přijde doba krutosti, a zatím hledí na všechny strany rozšiřovat sentimentálnost; kandidáti menších tygrích rolí vypa-

dají, dokud demokracie trvá, jako citlivky. Křik »Do boje« střídá se u nich s údivem, že jsou někdy v tom boji také bití. Dobře budoucí doporučují tvrdost a době přítomné sentimentalitu. Udělali už jednou zkušenost, že Kerenský předchází Lenina, a volají teď ze všech sil po českém Kerenském. Nebudeme nikdy pro takovou demokracii, jaká se komunistům nejlépe hodí do krámu. Odpusťte nám, páni komunisté, že se proti vám také bráníme. Pan Fučík praví Čapkovi: »Pane, vaše láska, demokracie, je zavřena na Pankráci.« Ale to je lest: docela žádná demokracie není zavřena na Pankráci. Jsou tam zavřeni komunisté, kteří každému, kdo je ochoten to vyslechnout, vyloží, že chtějí demokracii porazit a zrušit. To tedy nejsou žádní demokratí. Tím nedotýkám se nijak práv politických vězňů, ale onoho bolestného knourání, které u písčících komunistů se pravidelně střídá s revolučními slokami. Nemáme rádi citlivé násilníky: jsou citliví jen tak dlouho, dokud nemají volnost k násilí.

Generace »Redu« nás nezdrťí výčitkami svědomí, jestliže nám bude upírat modernost a pokrokovost. Nikdy jsme nechtěli být moderní nebo pokrokoví v jejím smyslu a nikdy jsme nechtěli být vodou, která žene komunistický mlýn. V politice nad jiné si vážíme dospělosti. Ale generace »Redu« je dokladem o prostupnosti barev; ukazuje se na ní, že co je rudé, může býti ještě také zelené.

NÁRODNÍ HOSPODÁŘ

Gustav K. Janata (Cleveland, Ohio):

Účelné zjednodušování.

(Simplification.)

Ačkoliv nežijeme již v dobách kouzelníků, přece jen zázraky se dosud dějí, ovšem cestou přirozenou, a já jsem v silném pokušení nazvatí »Simplification« zázračnou formulkou. Nezní to zázračně, řeknu-li, že, kdyby zásady tohoto slovíčka se u nás vžily, v krátku bychom zvyšovali mzdy a zkracovali pracovní dobu při současném snižování cen výrobků, že snižovali bychom daně i cla a zvyšovali umořování půjček, že všichni bychom mohli více utráceti — kupovati radia, automobily, jezdití do ciziny — a přece by naše úspory vzrůstaly rychlejším tempem než dosud? Vrtíte nedůvěřivě hlavou?

Toho všeho by bylo možno docílití bez jediného nového zákona, bez subvencí, bez politického klíče, bez investicí. Dvou věcí jest jen zapotřebí, zdravého rozumu (common sense) a spolupráce všech — výrobců, obchodníků i spotřebitelů.

Nuže, v čem vězí zázračnost zjednodušování? V účelném vylučování přebytečných druhů! Nelekejte se však a nezaměňujte Simplification za bezduchou, absurdní uniformovanost; nejde o zjednotvárnění a sploštění celého života, neproměníme se v uniformované loutky káárnicky bydlící a žijící. Zjednodušování nechce a nemůže se mísiti do činnosti umělecké, do výroby podléhající modě, do věcí osobního vkusu. Pole jeho leží jinde a jest tak rozsáhlé, že ani nemohlo by se mysliti na

vměšování do tak delikátních věcí, jako jest dámský klobouček nebo pánská kravata. Zjednodušování soustřeďuje svoji pozornost zejména na průmysl a to hlavně na strojovou výrobu, a jeho úkolem jest zamezení ztrát takových, které lze vyloučiti pouze společným úsilím zájemců. Nezabývá se tudíž ztrátami, které koření v lidské povaze, ztrátami, jejichž příčinou bývá vkus, záliba, nedbalost, neopatrnost atd.

Není bohužel dostatečně materiálu a dat o čsl. průmyslu v tomto směru a bude proto nutno držeti se dat amerického průmyslu, což věci nebude nijak na újmu; neboť zásady zjednodušování jsou platné obecně, a ztráty, se kterými se setkáváme v americkém průmyslu, jsou jistě obvyklé i u nás. Jak známo, americký průmysl, který má právem pověst pro svou dokonalou organizaci, pracuje asi s 50 procentní ztrátou. To znamená, že polovice námahy a úsilí v americké výrobě jde na zmar. K jakému asi procentu dojdeme u nás, až podaří se jednou sestavit celkový přehled naší výrobní organizace?

Abych mluvil konkrétněji, tak na příklad bylo zjištěno, že ve Spoj. státech vyrábí se 66 různých druhů cihel na dláždění ulic a silnic. Představte si 66 různých druhů cihel, celkem ze stejného materiálu a stejným způsobem vyrobených, různé délky, šířky a tloušťky. Proč? Nač takový výběr? Nebyl jsem přítomen schůzi zástupců cihelen, stavitelů silnic, měst a obcí, když sdělen byl jim výsledek statistického šetření, které jim poprvé ukázalo, kolik druhů dláždících cihel se vyrábí, jsem ale jist, že překvapeně jejich obličej nevyjadřovaly pouze podiv. I sestřili hlavy dohromady, a netrvalo dlouho a zjistili, že jedenáct druhů cihel by úplně vyhovělo všem požadavkům a potřebám ulic a silnic. Ujednáno, vykonáno. Zvolili výkonný výbor ze všech tří zmíněných stavovských skupin, který měl za úkol sledovati, jak osvědčuje se toto zjednodušení v praxi, zda pouhých jedenáct druhů cihel postačí a vyhoví všem potřebám. Po půl roce doporučil tento výbor další redukci na pouhých 7 druhů a stanovil, ukáže-li se během tří po sobě jdoucích let, že nedosáhne výroba některého z těchto sedmi druhů dvě a půl procenta celkové výroby, aby bylo od jeho výroby upuštěno. Tím sedm pozůstalých bylo automaticky sníženo na dnešní čtyři »uznané« druhy!

Zamysleme se trochu, co to znamená v praxi pro výrobu, transport, uskladňování a pak pro stavbu. Kolik lze tu ušetřiti ve strojárnách, stavící cihlářské stroje? Oč snáze by se pracovalo v cihelně, která by vyráběla maximálně 4 druhy; lépe lze materiál rovnati do pecí i do skladů, přebírání a odvádění hotového díla se ulehčuje, vypočítávání mezd a vůbec všechna účetní práce stává se přehlednější a jednodušší. Totéž lze pak říci o dopravě z místa výroby na místo spotřeby, provádění stavby se urychlí, nebezpečí nevhodných dodávek se snižuje, v nutném případě lze též druh cihel opatřiti odjinud, snadnost, s jakou lze potřebný materiál opatřiti, umožňuje, že není zapotřebí hromaditi spousty hmot na místě stavby. Výpočty a rozpočty pro podnikatele se zjednoduší, a kupující má pak lepší přehled v nabídkách, které se dají lépe porovnat. Zjednodušování jest možno přirovnati k lavině; jednou začato, šíří se nezadržitelně dále.

Doufám, že nevzbudil jsem dojem, jakoby jedna strojárna stavěla 66 strojů pro různé druhy cihel, nebo jedna cihelna vyráběla 66 druhů dláždících cihel; bláhovost takového počínání by byla příliš patrna. Ale bije-li neúspor-

nost výroby tímto způsobem do očí v jednotlivém podniku, jistě se nestává tato metoda hospodárnější, rozdělíme-li ji do sta závodů po celé zemi.

Úspora tímto jediným zjednodušením v jediném oboru lidské činnosti byla částečně zjištěna a částečně odhadnuta na jeden milion dolarů ročně. Jinými slovy, výrobci prostě rozumným uvažováním a spoluprací zamezili ztrátu, čili ušetřili značnou sumu bez jakýchkoliv investic, a úspora, tato dříve nebo později (spíše později, ale přece) projeví se u dělníka zvýšením mzdy nebo zlepšením pracovních podmínek a u spotřebitele snížením ceny.

I když tento příklad nebyl snad vyvolen nejšťastněji, doufám přece, že podařilo se mi aspoň naznačiti zásady zjednodušování. Receptu toho s příslušnými obměnami lze použiti v každém průmyslu, vždy jde o vyřazení přebytečných druhů, vyráběných mnohdy náhodně prostě proto, že naši předchůdci tak činili. Dlažební cihly u nás zatím není ještě zapotřebí zjednodušovati, nevím aspoň o tom, že by se u nás vyráběly ve větším počtu, vzpomeneme-li si však, dejme tomu, na krycí tašky, drenážní trubky, stropnice i na dlaždičky, a problém zjednodušování ihned nabývá životnějších forem.

Zatím jsme si částečně řekli, co se při tom zjednodušování dělá, a než přikročíme k podrobnějšímu vyličení, jak se to dělá, bylo by dobře zdůrazniti, že zjednodušování a standartisace jsou sice souběžné a podobné, v zásadě však přece rozdílné. Zjednodušování jest v podstatě počtářský a měřičský úkol; spočítá se, kolik různých druhů určitého zboží se vyrábí, změří se velikosti, srovnají se tvary, vypočítá se procento, kolik toho kterého druhu z celkové výroby se používá v praxi. Zjistí se tedy na příklad, že 10 druhů cihel činí 80 procent celkové výroby a že zbývajících 20 procent jest rozděleno na 56 druhů. Důsledek jest samozřejmý: Postačí-li 10 běžných druhů 80 procentům spotřeby, postačí i pro celých 100 procent a těch 56 »neběžných« druhů možno vyloučiti. Tím jest úkol zjednodušovatele skončen a nyní by přišel standartisátor a ten by nezůstal jen na povrchu věci, nýbrž počal by zkoumati pevnost v lomu, tahu, tlaku, křehkost, tvrdost, ohnivzdornost atd., čili jinými slovy zjistil by, jaké vlastnosti musí míti dobrá dlažební cihla, ať už »zjednodušená« či nikoliv. Je samozřejmé, že zjednodušování i standartisování může se díti současně, nebo může jedno druhé předcházeti a naopak. Jest dobře míti na paměti tento rozdíl, zabrání to mnohému nedorozumění.

Teď několik slov o tom, jak se to dělá. Již z předšlého stručného vyličení jest zřejmý nedostatek obrněných petic k vládě; nikde se nic nerozkazuje ani nehrozí pokutami. Ve Spojených státech vychází popud k zjednodušování náhodou, opakují, náhodou z ministerstva obchodu z »Division of Simplification«. Náhodou proto, že Mr. Hoover, z jehož podnětu se začaly systematicky a ve velkém měřítku studovati ztráty v průmyslu, je ministrem obchodu. Kdyby byl prezidentem university nebo starostou města, vycházela by iniciativa buď z rektorátu nebo z radnice. Ministerstvo obchodu kromě podnětu nemá a nechce míti žádného vlivu a zůstává úmyslně pouhým prostředníkem a dobrovolným pomocníkem. Dociluje tím ochotnější a lepší spolupráce interesentů; ježto není nebezpečí »vměšování«, nevzbuzuje nedůvěru a obav, že něco bude nařízeno nebo zakázáno. Řídí se pouze jedním nepsaným zákonem, totiž že bez výjimky

pozve vždy a všechny tři vrstvy zájemců bez ohledu na politickou příslušnost: »Výrobce, obchodníky i spotřebitele«. Mr. Hoover nebyl nadarmo původcem hesla »Less Governement in Business and more Business in Governement«, což volně zčeštěno by asi bylo »Méně vládního zasahování do obchodu a více obchodního ducha do vlády«.

Jako veliký ústřední úřad má ministerstvo obchodu dosti statistického materiálu, z kterého dá se poměrně snadno zjistiti, že to či ono odvětví průmyslové bylo by dobře upozorniti na nehospodárnost výroby. Podnět k zjednodušování však může přijíti od kohokoliv. Division of Simplification přezkoumá a přesvědčí se o věcnosti podnětu a rozešle oběžníky nejen na všechny interesenty, ale i na vynikající odborníky, vědecké badatele atd., a pozve je buď do Washingtonu nebo do jiného vhodně položeného města na konferenci. Do schůze pošle svého referenta s materiálem; další závisí na jednání schůze samé. Úzkostlivost ministerstva, aby nevzbudilo zdání nátlaku, jde tak daleko, že ani nenavrhne, který druh výrobků by se měl vyřaditi. Kdyby se schůze rozbila, vzalo by to ministerstvo klidně na vědomí a nejvýše po nějakém čase pokusilo by se znovu rozvířiti zájem. To se ovšem nestává, naopak, shromáždění zájemci rychle pochopí na základě předloženého materiálu, referátů a vyměněných zkušeností, co by bylo pro ně dobré a obvyčejně učiní nezávazné zásadní rozhodnutí, jehož podrobné provedení svěří výboru. Řada firem se ovšem přihlásí dobrovolně, že budou se řídití usneseními schůze.

Výsledek jednání jest pak uveřejněn v odborných časopisech, a Division of Simplification vypracuje tak zvané doporučení, tedy žádný předpis nebo nařízení. Recommendation jest knížička, která prostě sděluje, že ta a ta sdružení na konferenci tam a tam se usnesla, že by bylo nejlépe, aby byly vyráběny tyto druhy cihel. Připojen je popis, výkresy, rozměry cihel atd., odůvodnění, proč tyto druhy jsou doporučovány a ne jiné, a seznam firem, které slíbily se podle těchto doporučení zachovávatí. Tedy naprosto žádný nátlak a ovšem ani žádný protitlak a oposice, naopak plná spolupráce bez policajtování, neboť za tímto hnutím stojí nejmocnější popud — vlastní prospěch!

Zjednodušování jest uváděno v praxi zvolna, jak již dříve řečeno, prostým doporučením. Není tedy stanovena žádná lhůta, kdy nutno začítí a do kdy musí býtí provedeno. To zařídí si každý podnik způsobem jemu nejvhodnějším, tedy nezmizí »neuznávané« druhy cihel z trhu rázem, přes noc, zastaralé stroje nevyřadí se okamžitě. Není tedy zjednodušování žádným násilným zasažením do hospodářského koloběhu, nezpůsobuje překotných převratů, propouštění dělnictva, nezaměstnanost. Zjednodušování jest proces, který byl prováděn vždy a všude, ovšem pořádku, bez ohledu k celku a bez soustavného plánu. V tomto smyslu zjednodušování není vlastně novým hnutím, novinkou jest pouze účelná cílevědomost, soustředění dotud jednotlivých, celkem náhodných snah a pokusů a provádění v celonárodním měřítku. Zjednodušovací proces v hospodářském světě je asi totéž jako vývojová theorie o výběru nejsilnějších a nejzdatnějších jedinců, a lze tudíž účelné zjednodušování přirovnati k eugenicé, šlechtění rostlin atd.

Podívejme se nyní na několik konkrétních případů, k jakým výsledkům vedlo zjednodušování ve Spojených

státech. Celkem bylo zjednodušeno asi 100 druhů výrobků, z nichž namátkou uvádím jen několik:

Věc	Počet druhů před a po zjednodušení		Počet druhů snížen o procent	Úspora v milio- nech dolarů po- kud lze zjistiti nebo odhadnouti
Dlažební cihla	66	4	94	1
Ocelový plech	1819	261	85	2.5
Tyčové železo	40	11	72	4.5
Dopravní a skladištní dokumenty	3500	18	99	5
Kotle (Range Boilers)	130	13	90	5.5
Stavební kování	Nescíslné	240%	76	10
Různé obchodní formuláře	4500	3	99	15
Prkna, dřevo stavební	Nescíslné	40%	60	250
Papírové sáčky na balení zboží	6280	4700	25	—
Lopaty a rýče	5136	2178	57	—
Hotelové nádoby	668	177	73	—
Štětce na barvení	480	138	71	—
Láhve na mléko a uzávěrky	49	4	92	—
Obyčejná stavební cihla	44	1	98	—

Toto jest ovšem pouze malá ukázka toho, co bylo vykonáno; výpočet toho, co by mělo býtí vykonáno, byl by asi mnohem delší. Zdanlivá zázračnost úspor zjednodušováním docílených spočívá v tom, že nepatrná úspora, získaná při jednom úkonu, vzrůstá rychle, jde-li o úkon stamilionkrát opakovaný. Tak na příklad podle výzkumů Národní komise pro zužitkování dřeva čtvrtmiliardová úspora v hospodaření dřevem mohla by býtí docílena prostě tím, kdyby prkna byla řezána i do lichých délek a šířek (7, 9, 11; 13, 15 stop délky a táž čísla v palcích pro šířku) místo nynějších sudých délek (8, 10, 12, 14, 16 stop délky a tolikéž v palcích pro šířku). Měřili strom 15 stop 10 palců, napeřou se 15 stopová prkna a jedna stopa a 10 palců jest nevyužita (asi 55 cm), kdežto kdyby se řezala prkna 15 stop dlouhá, odpadlo by pouze asi 25 cm. Totéž analogicky platí i o šířce. Náprava by mohla býtí docílena výchovou stavitelů, podnikatelů, tesařů, truhlářů atd., kteří by se museli naučiti pracovati a počítati i s lichými rozměry, což zajisté jest poměrně snadné. Podle tvrzení této komise bylo by dále nutno naučiti tyto živnostníky, aby neobjednávali 8stopové prkno, když ve skutečnosti potřebují pouze pěti-stopové, ušetřilo by se nejen materiálu, ale i řezání.

Zajímavou zkušenost učinil Národní Svaz Pletáren. Bylo zvykem plésti punčochy v šesti velikostech, t. j. pletací stroje byly zastaveny na šest různých velikostí. Z technických důvodů, jakož i z povahy materiálů, stroj i nejpřesněji zastavený pletl punčochy různých velikostí. Zjednodušování přivedlo na myšlenku zastavovati pletací stroje pouze na tři velikosti a pro obchod potřebných a běžných šest velikostí bylo získáno prostě roztříděním, neboť stroj zastavený na př. na velikost č. 9 vyráběl velikosti od 8½ do 10. Jednoduchým tímto opatřením bylo docíleno znamenitých úspor, nařizování strojů bylo snazší a nebylo nutno je vůbec měniti. Takových a podobných příkladů bylo by možno citovati na sta; vzpomínám si ještě na případ jedné továrny na velocipedy. Původně vyráběla tři modely různé ceny a kvality. Odbyt byl průměrný, výdělky též. Ředitel továrny sledoval zjednodušování v jiných oborech a napadlo ho, zda by nebylo lépe vyráběti jen jeden model bicyklů; výsledek byl, že vyrábějí nyní levněji pouze prvotřídní kola, odbyt a výtěžky ovšem patřičně vzrostly.

Jakého rozsahu nabylo zjednodušovací hnutí ve Spoj. státech, lze seznati nejlépe z toho, že od roku 1921, kdy bylo začato, do roku 1926 bylo svoláno více než 1000 konferencí, a v přítomné době zasedá permanentně 343 výrobců s více než 2000 členy. Kolik energie vyplývané u nás v planém politikaření mohlo by býti zužitkováno v této konstruktivní práci, kdyby se podařilo i u nás rozvířiti patřičný zájem. Celková úspora pro národní hospodářství Spoj. států jest odhadována ročně na půl miliardy dolarů.

Několikaleté zkušenosti v nejrůznějších oborech ukazují nesporně, že zjednodušování

s n í ž í:	z v ý š í:
Skklady (investov. kapitál)	Obrat
Výrobní náklady	Stabilitu zaměstnání
Prodejní výlohy	Rychlost dodávky
Nedorozumění	Jakost výrobku
Cenu konsumentovi	Výdělek
	Konkurenční schopnost a vývoz

Ovšem úspory u nás docílené nebudou se přibližovati ani úměrně cifrám americkým, náš průmysl není tak rozsáhlý, a pak myslím, že u nás se nikdy neplýtvalo tolik materiálem jako v Americe; ale ať už ušetříme cokoliv, bude to plus nejen pro naše národní hospodářství, nýbrž i pro jednotlivce.

A tak i když připustím, že na začátku tohoto článku vylíčený »zemský ráj to na pohled« přivedený k nám zjednodušováním je vědomá nadsázka, přece jen tvrdím, že stálo by to aspoň za pokus v celostátním rozměru. Máme dosti odborných sdružení, kde zjednodušování by mohlo býti podrobně uváženo, máme dosti schopných, agilních a iniciativních tajemníků těchto sdružení, obchodních komor atd., kteří by dovedli vypracovati podrobné návrhy a máme Masarykovu Akademii Práce, která by akci mohla soustřeďovati a bdíti nad všenárodní prospěšnosti zjednodušování a poskytovat neutralní půdu pro konference.

Netroufám si dávat konkrétní návrhy, necítím se k tomu povolán a pak nemám statistického materiálu o našich výrobních poměrech, ale i nezavěšenému jest zřejmo, že na př. v našich železnicích daly by se ušetřiti miliony vyřazením přebytečných druhů materiálu, sestávajícího z tisíce a jedné věci, že zavedením účelných, zjednodušených a jednotných formulářů v celé státní administrativě, daly by se rovněž ušetřiti úctyhodné obnosy.

I pro nás se hodí slova Mr. Hoovera, duševního otce zjednodušování: »Základní povinností organisované společnosti jest obohatiti životy a zvýšiti životní úroveň všech lidí. Základ zvýšené úrovně životní, lepšího poměru mezi lidmi, národního pokroku, ba lze říci postupu celé civilisace — spočívá v nepřetržitém zlepšování výroby a rozdělování statků«.

LITERATURA A UMĚNÍ

O. Vočadlo:

Barbarisace češtiny.

Ač patřím mezi ty zpátečníky, kteří žádají, aby bez zvláštní námahy rozuměli tomu, co čtou, nechci dnes píchat do vosího hnízda a pod heslem b a r b a r i

s a c e kritisovat překypělý dnešní výraz literární. Bylo by to možná vděčné a naléhavé thema, neboť tuto umělou skleníkovou češtinu najdeme v některých našich nejnovějších románech a hlavně v literárních kritikách (na př. velmi vkusně a srozumitelně zní »moudrá prolínavost dušeslovného rozvádění«), kde z touhy udivit a z honby za originálností se mění literární výraz mnohdy v tajnou abecedu, srozumitelnou snad jen úzkému kroužku zasvěcených. Je to jakési nedorozumění, spočívající v tom, že se u nás dnes často píše prosa stylem květnatých poetických metafor a za to poesie se hemží tuze prosaickými výrazy. Tím si někteří literáti zavírají cestu do světa i do lidu, přes všecko okázale proletářské gesto; ale to je jejich věc.

Barbarisací češtiny rozumím jiné nebezpečí: dobře míněné, ale nerozumné, zbytečné, ba hříšné překládání obyčejných kulturních slov. Jde o tak zvanou čistotu jazyka, o purism. Není to sice s námi tak zlé, jak to líčil prof. Meillet, který nám přičítá puristickou manii, jež nás prý odcizuje ostatním slovanským jazykům, ba izoluje prý nás ode všech evropských jazyků. V tom se mýlí; jsme velmi často tolerantnější k cizím slovům než Poláci se svým »samochodem«. Stejně se mýlí na př. dánský filolog prof. Sandfeld-Jensen, který nás v této domnělé přepjatosti dokonce staví na roveň Maďarům. Co zamítáme důsledně a právem, jsou slova německá, která patří do žertovného a neslušného žargonu. Za to ve vědecké terminologii užíváme často a bez ostychu slov latinsko-řeckých. Ale hrozí přece v poslední době nebezpečí, aby se tyto výtky nestaly pravidly, tím vážnější, že turistické snahy pramení z dobrého úmyslu, snad z přesvědčení, že boj proti cizím slovům je svého druhu boj o samostatnost a povznesení jazyka. Jdou do něho vážní lidé s poctivými úmysly v přesvědčení, že bojují za dobrou věc. Čtete třeba v Literárních Rozhledech vzletný článek známého filologa, zasloužilého pracovníka, uveřejněný v loňském týdnu české knihy, a řeknete si, zda byste nedali za pravdu jeho vřele psaným slovům? Zda byste se provinile nezastyděli, že také vy klidně strávíte »radium gynaekologické kliniky university Karlovy«? Že by se také vám smýčeni německého, ve světle, do jakého je postavil, nezdálo úcty a napodobení hodné? Ale než si také vy v záchvatu čistotnosti na podobný úklid vykasáte rukávy — zamyslete se nad problémem, který tu chcete tak jednoduše řešit po způsobu svých důkladných sousedů.

K očistným snahám v jazyce dochází z několika důvodů. Pozorujeme je u primitivních kultur, jako u starých Anglosasů nebo Slovanů nebo v jazycích izolovaných a cizí struktury jako je maďarština; pak v době úpadku a národního zeslabení, kulturního ohrožení v době přílišného vlivu cizího, kdy je jejich motivem obrana, jako tomu bylo svého času ve Francii (proti Itálii), u nás v době Husově a zvláště obrozené (proti němčině), u Holanďanů (proti francouzštině), u Keltů (proti angličtině). Když jazyku nehrozí nebezpečí, bývá podobné hnutí inspirováno vzepjatým nacionalismem; toho skvělým příkladem je systematický purismus v Německu. Je to čistě německá vášeň, toto dnešní německé radikální úsilí o očistu, a je dobře si to uvědomit, dřív než začneme pět chválu s autorem článku v Lit. Rozhledech na p. Rehmkeho a vlastenecké snahy pověstného Sprachvereinu. Je to zápalná oběť pruskému fetiši jednotvárnosti, pro

něhož slovník jsou kasárna slov, která musí mít stejnou uniformu (či promiňte, stejnošatů! na Slovensku dokonce rovnosatů!), uplatňuje se zde mechanické myšlení, kterému se příčí organická rozmanitost a jemuž slova jsou roboty, které lze na zakázku vyrábět. Kromě uvedených důvodů k očistě je zde ovšem ještě jeden jednoduchý, ve všech dobách platný a závažný důvod srozumitelnosti.

Pro nás nemůže dnes platit důvod obrany, neboť nelze říci, že bychom dnes byli národně zeslabeni nebo kulturně ohroženi jako v minulosti. Výstřední nacionalismus je a byl naší bytostí vždy cizí. Jediným pochopitelným demokratickým požadavkem a pro nás platným důvodem je srozumitelnost. Proto odmítáme slova, pro něž máme vhodnější česká v zásobě, jako kulantní, pitoreskní atd. a rádi bychom viděli dobrou náhradu za spontánní; ale nebudeme vymýšlet nové slovo pro radium nebo pro telefon a automobil. Požadavek lidovosti, srozumitelnosti nezahrnuje vědeckou, technickou terminologii. Uznávám, že slovo *gynaecký* je těžké pro venkovana, ale jakmile přijde do styku s vědou, musí se s tím smířit, že narazí na cizí, mezinárodní slova. Ostatně nejen slova, i pojmy mu budou cizí. Stejně si musí osvojit hudebník ustálené italské výrazy mezinárodní.

Přihlédněme blíže k těm proskribovaným »cizím« slovům. Bylo by lépe, kdybychom rozlišovali, co je to slovo cizí a co slovo mezinárodní. Mezinárodní slova, původu řecko-latinského, konají velmi platné služby. Jsou právě tak abstraktní, bez citového přízvuku, jak je potřeba, a je dobře, že nemají asociace, jaké by měla slova domácí. Vžila se proto velmi dobře a bude jistě zcela správné při tvoření nové odborné terminologie respektovat i obecně srozumitelná slova řecko-latinského původu. Často i v denním hovoru jen jimi lze vyjádřit jemný odstín. Jak skvěle dovedl jich využití pro básnický jazyk Březina! (»vibrující drát« — živé tělo se chvěje, drát vibruje. »Ó sílo extasí« a pod. Nebo Sova: »Já hledám vzácné lidi, diskretní jichž mlčí rty . . .«). Vyloučení je, znamenalo by ochuzení slovníku. Bývají někdy dokonce libozvučnější a kratší než slovo domácí (viz *um-Sichtvermerk!*). Vžitá dobrá a užitečná slova jako *advokát, stát, parlament, viadukt, exekuce, redakce, konservatoř, piano, orgán, psychologie* nejsou cizí slova o nic víc než třeba *fořt, cihla* nebo *klobouk*. Zbavovat se mezinárodních, ustálených termínů znamená zavádět hantýrku, kterou je teprv nutno si překládat do kulturního myšlení. Vezmete některou dnešní německou knihu: *Alleinheitsglauben* — asi pantheismus; *Beharrungsvermögen* — snad konservatismus; *Gesellschaftslehre* je patrně sociologie. V Norimberku, středisku očistných snah, čekáte na *Kraftwagenhaltstelle* a neočekávaně přijede — elektrika; hledáte telefonní automat, ale je tu jen *Münzfernsprecher*, a chcete-li odeslat telegram, musíte luštit, které ze slov na blanketu může asi tak být *adres*. V restaurantech to není ještě tak zlé, předloží vám bez výčitek svědomí *Prinzregentenaufflauf* dokonce s *Weinsauce*. Také někde v zastrčených uličkách najdete ještě na vývěsním štítě nápis *Filiale*. — Není třeba přepínat a užívat mezinárodních slov tam, kde slova domácího původu vystihnou pojem zcela dobře neb i lépe, na př. jsou zbytečná slo-

va *flagrantní, efektivní*. Ale již slovo *efektivní* nebo *elegantní*, je-li nahrazeno slovem domácím, vzbuzuje buď pocit ne zcela tíž, neb dokonce dojem strojenosti nebo nejasnosti. — Cizí pro nás jsou vlastně slova, která jsou nesrozumitelná, ať jsou cizokrajná nebo domácího původu. Právě novotvary, jsou-li nepovedené, mívají nevýhodu, že jsou nejasné a cítí se jako něco cizího. Co je to *nákrčník*? Zdálo by se, že je to límec (*collare*). Ale chyba lávky! je to prý kravata. Na to však nevzbuzuje tento výraz dosti určitý dojem, jako *anglické necktie* nebo staré německé *Halstuch*. Podobně jako »cizí« slovo nesporně se cítí *pospoj, sílozpyt, zpěžba, lučba*. Překládáním se vytvářejí někdy zbytečné dvojsmysly. Na př. *podnebný* (klimatický-palatální), *ráž* (kalibr — přišel do ráže), *soutěž* (konkurs — konkurence; ve slovenštině se dokonce užívá nešťastného tvaru *súbeh*). Novotvary mívají tu nevýhodu, že od nich nelze často utvořit adjektiva, takže potom s úžasem čteme: »Přístup na nástupiště je bez peronních lístků zakázán.« Tak co získali páni puristé? Postačil by peron a peronní, takhle máme o nové, zbytečné »cizí« slovo víc.

O slova německého původu nám zde nejde, ale jeden případ bychom sem mohli zařadit. Míváme potíže se slovem »vuřt« či »buřt«. (Párky jsou na tom o mnoho lépe, neboť je to lidově a s humorem tvořené slovo.) S »uzenkami« v krámě nevystačíte, neboť se vás prodavač zeptá, zda párky či vuřty, a kdybyste dokonce chtěli »uzenáče«, lituje, že uzené slanečky »nevede«. Proč tedy s klidným svědomím neponechatí tomuto ve Francii nemožnému, vulgárnímu německému jídlu jeho vulgární název? Je-li potřeba určitých slov, lid si je anonymně vytvoří. Nelze však trpět, aby podivinský jednotlivec a k tomu diletant vnucoval svoje uměle (vlastně neuměle) vyráběná slovíčka. Přišla mi kdysi do rukou roztomilá knížička, »Poštovní sazebník« z pera jednoho pana vrchního kontrolora — právě v poštovníctví jsou tyto výstřední snahy nejpošetilejší, neboť tam je mezinárodnost odedávna samozřejmá a dopisy a zásilky jdou ze země do země. Kromě tohoto půvabného názvu brožurky, tvořeného patrně po vzoru *lazebník, hudebník* (takže bychom čekali, že znamená novotvar ke slovu *sazeč*), se dočítáme o »doporučném«, o »zapsaných zásilkách« (*ingeschrieben*) a perlách jako: »poukazečné dle vybrané částky zbylé po odečtení výběrného«, o spěšnostním poplatku, výplatném, dálnotisku a pod. Když je nutno vymýtit dobré mezinárodní arabské slovo *tarif*, všude na světě běžné, a dát za ně *sazbu* a *sazebník*, proč nepřeložit i *pošta, poste restante, telegraf, adresa*? To ještě ušlo řádění zuřivého Rolanda. Čteme-li tento sazebník, chvějeme se v hrozné předtuše, jak dopadnou chystaná úřední názvosloví. Buďte české názvosloví s ustálenými, všem srozumitelnými termíny, nebo pitvorné, nesrozumitelné překlady z němčiny a odlišky mezinárodních slov? Nebudeme se vracet k naivní manii Vusínově, Rosově a Pohlově? Ke klasickému *mlunu, otrušiku, zeměvidu*, bylo jedu a všem těm podivným novotvarům, a la *zeleňochrupka* (salát), které nám příjemně osvěžily svého času hodinu češtiny na gymnasiu? Však už se našli neúnavní brusíči, které pálí pěkné slovo *krematorium* a raději by nám vnutili *spalovnu*, jako nám za šatnu (*garderobu*) dalí *úschovnu*, a

zbytečně změnilí vžitě spací vagonu na lůžkové vozy (tentokrát podle francouzštiny). To už je jako posvátné slovanské šílenství Amerlingovy terminologie. Ale v dobách obrozenských bylo nutno dohánět, obnovovat slova, přejímat je z jiných slovanských jazyků. Byla to doba úpadku jazyka, dnes však má vědecká čeština za sebou právě sto let práce a vývoje, a je přímo urážkou její vyspělosti, dovolíme-li, aby různí dnešní Rosové a Frozínové na ní brousili svůj um. Kromě toho literátům doby obrozenské šlo hlavně o to, aby vytlačili slova německá, jako kdysi Husovi, a nová slova se jim tu a tam skutečně pěkně povedla. Užije-li dnes literární kritik slova libomudrctví, dušeslovný a oživuje tak podivné obrozenské výplody, je to podivnůstka, preciosita, kterou si on, nenapodobitelná silná osobnost, skvělý stylista, pochutnávající si na zvláštních příchutích a vůních jednotlivých slov, může výjimečně dovolit pro zpestření textu. Ale celek? Má se jazyk zbavit společných kulturních slov, která jsou páskou mezi kulturními národy, a izolovat se od vzdělaného světa jako Maďaři se svým tanár (profesor), divat (moda), regény (román) a ostatními překlady pro kulturní slova jako je universita, elektřina, president, metoda, procento, romantický, praktický, piano, hotel, policie; nebo jako dnešní Němci se svým Fernsprecher, Kraftwagen, Fürsprecher? Máme si zřídit filiálku Sprachvereinu s českým jednacím jazykem? (Když už musíme pro všecko do Němec, doporučuji spíše úvahu slavného gramatika Grimma »Gegen die Puristen«.)

Nelze říci, že by všechna nová slova byla hodna zavržení. Naopak. Jsou-li stručnější a v duchu jazyka, jsou ve výhodě. Tak na př. se ujalo slovo rovník a nerostopis proti delšímu equator a mineralogie (ale říká se kratší arsen, ne otrušík). Bývají někdy šťastně tvořena, jako slovo rozhlas (broadcasting), které je rozhodně vkusnější než komické a dětinské »Rundfunk«. Ale většině lidí postačí radio.

A tu, myslím, bychom byli u jádra věci: maximum, co můžeme povolit těm, kdo jsou posedlí slovníkovou »čistotou« jazyka, je snaha po paralelismu — je-li vedle slova radio dobře volené slovo rozhlas, je to větší stylová rozmanitost: stejně sonet a znělka, nerostný a minerální (o nerostné vodě ovšem dosud bohudík neslyšíme). Vždyť i Francouzi mívají dvojice, jako brúture — torrification, vieilles — antiquités.

Nikde není zlatá střední cesta tak žádoucí jako zde. Připomeňme si moudré stanovisko Českých Bratří — Blahoslava a Komenského, kteří jsou proti neumělému, nevčasnému a nepotřebnému užívání slov jiných jazyků, ale připouštějí v hodné užití cizího slova, »ješto,« jak praví Blahoslav, »by tomu i Latíník srozuměl a popřívkyňa i Čech... Ale když není příhodných slov českých tak mnoho v sobě obsahujících, jako někdy některé latinské nebo řecké a třebas i německé jest, jako Monarchia, Regula, ješto kdyby chtěl to česky pověditi krátce jedním slovem, tedyť by žádný, někdy snad ani učený ani neučený nerozuměl; i lépe jest tu užití slova příhodného z jiného jazyku.«

Máme-li výběr, je volba mezi slovem mezinárodním a domácím z velké části otázkou slohu. Jinak mluvíme

a píšeme ve vědě, ve vyšším slohu než v řeči lidové. I to ostatně také vystihl Blahoslav: »sluší-liť, jestli potřeba, bude-li vzdělání a umíš-li, uživ obého; a nebo nenáleží-liť, i mluviž prostým Čechům česky...« Máme tedy v této otázce svoji pěknou, starou a rozumnou tradici a není nám třeba nacionalisticky zaujatých názorů cizích. Jazyk patří nám všem, nejen pedantům, a je třeba bdíti, dřív než bude pozdě, aby se nesesměňovala jeho důstojnost. Puristé mají jistě nejlepší úmysly, ale cesta do pekel, jak známo, je jimi odjakživa dlážděna.

Důležitá úloha by zde mohla připadnouti »Naši Řeči«, která by mohla ukazovati střední cestu. Tento odborný časopis plní dobře svoji funkci strážce jazyka, ač někdy etymologický a historický názor na jazyk jí diktuje postaviti na pranýř slova jako »ryzí«, protože kdysi to znamenalo ryšavý, ač se dnešní jeho význam normálně vyvinul v češtině tak jako ve slovenštině a lužické srbštině. Slováci s klidem říkají »rýdzi« bez etymologických předsudků; vývoj, významový přesun je tu dokonán a je marno staré křísit; podobně se brojilo proti pěknému slovu vidný (vidno), ač se zachovalo ve slovenštině (prišiel som k vám ešte za vidna), o ruské analogii ani nemluvě a ač nám zní nesporně libozvučněji než »patrno« nebo dokonce »zřejmo«. Jinak však rádi ustupujeme jejímu blahodárnému teroru (který nám na př. vnutil Alsasy a slovo odpovědný přes to, že »hiát« v záporném neodpovědný nám jde proti srsti), protože víme, že v její redakci zasedají znalci na slovo vzatí, i náš největší etymolog.

Usilujeme-li o očistu jazyka, máme místo pochybených puristických snah před sebou vděčné pole; prozkoumat frazeologii vědecky a zbavit jazyk germanismů. Nemíním tím jen jednotlivá rčení; některá z nich, za germanismy považovaná, ani pouhé germanismy nejsou, jako »jedná se o« (francouzsky il s'agit); »hráti roli, úlohu« je rovněž všeobecný obrat, který najdeme v angličtině a jinde. Někdy jde jen o částečný germanismus — slovo prošlo německým prostředím — conferentia, snůška, vlivem německým se změnila v přednášku. Možná též, že některé germanismy si již zaslouží domovského práva a nedají se vyhladit. Hlavní však je skladba, sloh, věc čistě vnitřní, ne původ slov, ba ani ne vždy původnost frází. Pravý český styl byl a je prostý, a sáhodlouhé věty, s jakými se někdy setkáváme v naší odborné literatuře, jsou výsledkem německého způsobu myšlení. V tom směru bychom zvláště byli vděční za vedení. Neboť čeština je dosud trochu rekonvalescent a potřebuje občas rady lékařské. Máme sice ojedinělé výrazové spisovatele, kteří jsou důkazem, že náš jazyk už dokonale vyspěl, víme, že je schopen netušených divů v ruce umělce jako je Březina, ale to, co se předkládá, v novinách a odborných článkách, nenapraví ani nejzarytější slovníkoví puristé. Velké nebezpečí je v tom, že jsme dosud dost ve vleku němčiny, že inteligence asi dosud čte více německy než rusky, francouzsky, anglicky. Němčina jediná z evropských jazyků si zachovala středověký způsob vyjadřování, nemotorný slovosled, a k tomu připojila nyní extrémní očištnou snahu, která je proti mezinárodnímu duchu doby. Germanismem nemusí být jen fráze, přejatá z němčiny; za nechtutný, otročský germanismus považujeme vytvořit místo stručného person ošklivé nástupišťe proto,

že si Němci poněmčili střeoevropský francouzský termín *perron* v *Bahnsteig*, a místo hezkého a slovanského lístku pořídili si ohavnou *jízdenku*, proto, že Němci mají *Fahrkarte* — či snad z obavy o srozumitelnost, aby cestující, požádání konduktérem (či průvodčím) o lístek, nevytáhli lístek — korespondenční?! (Jsou vůbec nesmyslně tvořeny, tyto -enky, které se nahrnuly do jazyka za války — proč už ne také *divadlenka*? — a mají nahrazovat příjemnou mnohoznačnost slova *lístek*. S těmito -enkami byli bychom jako primitivní Indiáni, kteří mají názvy pro jednotlivé stromy, ale samotného názvu strom nemají.)

Ti, kdo usilují o extrémní očištné snahy, mohou se dovolávat jen Němců a Maďarů. Angličtina je zvláštní případ, poněvadž je to jako rumunština smíšený jazyk, kdežto náš problém se týká hlavně jazyků homogenních. Avšak i mezi Angličany, ač mají rozumné stanovisko, se našli pedanti, jako na př. básník William Barnes, dorsetský pěvec, kterého miloval Thomas Hardy. Tu a tam se ujalo některé nově utvořené slovo, jako *folklore* nebo *birdlore* (místo ornithology), ale jeho návrhy, aby se užívalo slova *lifelore* místo *biology*, *speechlore* místo *philology*, *matterlore* místo *chemistry*, *speechcraft* místo *grammar*, působily jen veselost, jako kdysi u nás novotiny pověstného prof. Hrona. Výjimečně přáli novotaření v německém duchu spisovatelé, kteří byli pod německým vlivem, jako Carlyle, o němž napsala vtipná Rebecca Westová, že jeho sloh byl otráven u zřídla myšlení, a jehož věty přirovnala k zmatkům při železničních neštěstích. H. W. Fowler, známý slovníkář, soudí, že moudrost takového nacionalismu v jazyce je velmi pochybná, že neprospívá ani jazyku, ani individuálnímu stylu; vědomé a úmyslné vylučování románských slov nazývá bláznovstvím. Nezáleží prý na původu, nýbrž na výraznosti, srozumitelnosti, stručnosti, libozvuku. Zmíněný článek v *Literárních Rozhledech*, který hájí německou praxi, cituje jako vzor anglického historika Freemana, který byl puristou. Ale to se mu vytýká v jeho životopise jako vada. (Dictionary of National Biography: »... neboť omezovala jeho slovník a byla na závadu jeho větám.«) Pokud pak se týče společnosti *Society for Pure English*, nelze se jí tu dovolávat. Je to patrně z programu této společnosti; kde čteme na samém počátku o názvu této společnosti: »... je třeba vysvětliti, že tímto názvem se nerozumí, jak tomu někdy bývá, že slova cizího původu jsou nešvarem v anglickém jazyce; spíše se tím rozumí opak.« Společnost prohlašuje především za svůj účel vštípení spisovatelům náležitý smysl pro odpovědnost vůči rodnému jazyku. Jde zkrátka — jako v zajímavé definici, kterou podal Remy de Gourmont s estetického hlediska francouzského — o vyšší pojem čistoty v jazyce, vyšší a jemnější, než je německý.

I my máme odpovědnost za svůj jazyk. Čeština není jazyk bezvýznamný. Víc a více cizinců se mu učí, protože je zajímavá naše kultura a naše úloha ve slovanském světě. Je to — podle úsudku H. G. Wellse — vedle ruštiny nejvýznamnější slovanská řeč. Nemůžeme dopustit, aby nám ji kdejaký horlivec zohyzdil nemístnými novotvary pro pošetilý hegelianský ideál »čistého« jazyka. Ať si jinde fanatikové třeští a uzavírají se za čínskou zeď nesmyslného, nepraktického ja-

zykového nacionalismu. Naše tradice vede i zde k rozumnému kompromisu s mezinárodností.

ŽIVOT A INSTITUCE

J. A. Holman:

Pouliční dráha a ulice velkoměsta.

(Věnováno pražské obci.)

Bernard Shaw kdesi napsal: »Rozumný člověk se přizpůsobí okolí; nerozumný člověk se pokouší přizpůsobiti prostředí sobě. Proto všechen pokrok je dílem hlupáků.«

Tento aforism lze v jistém směru aplikovati na provozní a dopravní poměry ve vnitřním městě pražském. Takořka přes noc tu vyrosly nesmírné obtíže dopravní a rostou dále den ze dne. Někdejší stísněné provinciální město s křivolakým a neregulovaným půdorysem nemůže vyhověti požadavkům intenzivně vzrůstajícího velkoměsta. Ulice jsou přeplněny, tempo dopravy vázne, nebezpečí vzrůstá. Neříčí čemu se divit: Praha nebyla připravena ani na svou novou funkci, ani na mocný příval nového života, tím méně pak na mohutnou vlnu poválečné obecné motorisace. Avšak tyto všeobecně známé skutečnosti nepřivodily by samy o sobě svízelnost dopravních poměrů. Jsou zde ještě potíže uměle konstruované.

Pražské elektrické podniky (P. E. P.) vzaly si do hlavy, že je nutno, aby ulice vnitřního města v zájmu rychlé dopravy, účelné regulace provozu a jeho bezpečnosti se přizpůsobily tramvajím a v této ideologii jsou neústupny. Nešetří na to ani nákladu. To je sice nerozum, ale ne takový, který podle Shawa přinese pokrok. Úspěšné řešení může být právě jen opačné: ne okolí, nýbrž tramvaje se musí přizpůsobit. A přizpůsobit tramvaj okolí, t. j. velkoměstské ulici znamená tramvaj odstranit. Kdyby P. E. P. konečně pochopily toto alfa, bylo by i omega pořádku pražské pouliční dopravy snadno vyřešitelné.

Provoz v přeplněné ulici velkoměstského centra a vozidlo vázané na stálou dráhu ve stejném nivěu jako elektrická tramvaj — to jsou protiklady. Stále nutno opakovat totéž. Každé koleje dělí dráhu ulice na několik úzkých pruhů; zmenšuje se už tím užitečný prostor, a víme, že žádná ulice s opravdovým velkoměstským provozem není dost široká. A nejen to. Nepohyblivý mastodont, jakým je elektrická tramvaj ve velkoměstské ulici, činí provoz nestejnorodým a chaotickým. Sama se vyhnouti nemůže a ostatním vozidlům vyhýbání ztěžuje. V ulici šířky na př. Příkopů, kde dnes jezdí tramvaj oběma směry, zbývají po obou stranách kolejí úzké pruhy jízdni dráhy, asi tak pro jednu řadu vozidel jedoucích sem i tam; nebýtí tramvaje, byly by velmi dobře možny v téže vozovce tři řady vozidel v obou směrech, včetně autobusů. Je-li na rovné trati tramvaj v centru města ještě dnes jakž takž možná, je absurdní na přetíženiých křižovatkách, přechodech pro pěší a stanicích. Jak vypadá regulace provozu na křižovatce s rozvětveným tramvajovým kolejištěm, toho příkladů máme ve vnitřní Praze hned

několik. Ať již je to křižovatka na Můstku, u Musea, u Prašné brány, u Národního divadla či u Masarykova nádraží, vidíme, jaký chaos vzniká různorodostí charakteru vozidel. Než těžkopádná tramvaj opíše nutně veliký poloměr své kolejové dráhy, kolik je zdrženo ostatních vozidel. Což teprve když se srazí na křižovatce tramvajových vlaků více, jejich dráhy se protínají a odštěpují různými směry a pravomoc dopravního strážníka se střetne s nepochopením vyhybkáře? To pak máme před sebou klasický doklad absurdního programu P. E. P., podle něhož je neustále udržována, ba i rozšiřována síť tramvají ve vnitřním městě, zatím co na periferiích jezdí autobusy. Jediná autobusová linka, zavedená po dlouhém domlouvání na zkoušku (je s podivem, že u nás vždy zkoušíme to, co jinde bylo bůhví kdy již vyzkoušeno), vede ulicemi s podřadnou vozovou frekvencí; aby bylo vyloučeno jakékoliv srovnání obou druhů vozidel, jezdí autobusy ulicemi, kudy tramvaj nevede. O tom, že vnitropražský autobus spojuje městské oblasti bez akutního zájmu na této spoji, že je dosud vyloučena možnost přesezení a že sazby jsou nevhodné, bylo zde i jinde již napsáno. Je tedy pochopitelné, že taková »zkouška« s autobusy přinese více či méně negativní výsledek. Pravděpodobně na záporném výsledku velmi záleží.

Elektriky jako dopravní prostředek velkoměstského centra mají jediného obhájce. Je to sama správa drah P. E. P., která v údobí kritik vždy vyrukuje. Operuje čísly, statistikami, výsledky vědeckých studií, dokazujícími nenahraditelnost tramvají. Podle nich mají tramvaje největší dopravní kapacitu za současné hospodárnosti, jsou rychlé i bezpečné. Ve smyslu těchto obhajob by byly tramvaje ve vnitřní Praze navždy zachovány. Avšak nebezpečí, že se tak stane, není v tom, že mají velkou dopravní kapacitu, že jsou rychlé atd., nýbrž v tom, že byt obojího postrádaly, obci se nad jiné vyplácejí. Udržení vnitropražské sítě tramvajové není tedy nutností d o p r a v n í, nýbrž více h o s p o d á ř s k o u. Ať je doprava ve psí — jen když je v pořádku budžet! Skutečná výše obchodních zisků P. E. P. je zahalena tajemstvím nezbadatelných bilancí. Ví se pouze, že zisky jsou tak veliké, že by jejich veřejné vykázaní stěželo se sneslo se zásadami obchodní morálky, a proto se mnohé peníze přelévají do tajných koutů stejné kapsy. Mnohá díra obecní pokladny je z těchto fondů ucpána. Tak na př. i na obecní podnik tak soběstačný jako je Pražská městská pojišťovna, je pamatováno. P. E. P. jsou u tohoto ústavu komulativně pojištěny na povinné ručení. Roční premie pojistky činí tři procenta z hrubé tržby. Za minulý rok dostoupila premie výše okrouhle 27 milionů Kč. Za tento slušný příjem vyplatila pojišťovna za veškeré zlámané nohy a zmrzačení, jež jsou na denním pořádku — pár set tisíc korun. To je z mnoha příkladů jeden, kam zisky P. E. P. se propadají, což s thematem naší úvahy není v tak přímé souvislosti jako položky investic v minulých letech. Vozový park byl brilantně doplněn do nejzazších mezí. Proto jakákoli restrikce dnešní dopravní sítě dala by vzniknouti mrtvému materiálu. A nyní, prosím, najdou se lidé, kteří žádají, aby byly kupovány ještě autobusy. Politika P. E. P. je přec jasná. Udržet elektriky v centru tak dlouho, jak se dá — a pak ať přijde potopa nebo autobusy. Nebo si snad myslí, že přemohou i oni akutní problém pouhou negací? Tento dopravní problém je tu a nutno jej již

dnes radikálně řešit, aby nedošlo k opravdové kalamitě. Nesmíme zapomínati, že podle poslední statistiky dosahuje přírůstek motorových vozidel ve Velké Praze měsíčně čísla 500, což znamená, že denně přiroste přibližně asi osmnáct nových motorových vozidel. Je jisto, že přírůstek bude ještě stoupati. Tuto lavinu pak nikdo v pražských ulicích nezvládne.

Dny výpomocných řešení, ono nejrůznější přizpůsobování vnitropražských dopravních tepen zastaralým tramvajím, jako jest zřizování zvláštních kolejových těles, pomocných refugés na stanicích, projekty liché koleje pro rychlodráhy atd., jsou pouhopouhými provisorii. Úpravy takové, ať již jsou to zvláštní kolejová tělesa či rychlodráhy, mají význam jedině na periferiích a v nově budovaných předměstích, kde regulační a zastavovací plán i celý život na ulicích to připouští. Tam je povrchová dráha na místě, neboť celý její charakter má povahu dálkového dopravního prostředku. Chápeme do jisté míry, že dnes P. E. P. nepomýšlejí do budoucna na investice na periferiích a že posílají tam provozně levnější autobusy nevyžadující investic, ale i tam je zapotřebí se připravovati, zatím co vnitřní město vyžaduje řešení okamžitého.

Řekli jsme již, v čem je toto řešení: Jedině odstraněním tramvají z hlavních tříd centra a jejich nahrazením sítí autobusových linií bude vyřešen dopravní problém. Domácí průmysl automobilový zabývá se již dnes konstrukcemi autobusů, řešených podle nejmodernějších hledisek současného technického pokroku, a máme již několik typů těchto vozidel naprosto vyhovujících svou výkonností, dopravní kapacitou, bezpečností i hospodárností. Zbývá tudíž jen pomýšleti na založení potřebného vozového parku, účelně rozvrhnouti síť dopravních linií se zřetelem k správné distribuci dopravní a konfiguraci se zbylými tratěmi tramvajovými.

Víme dobře, že toto řešení je v jistém rozporu se zásadou novodobé veřejné ekonomie pokud jde o soustavou elektrisaci. Budují-li se dnes velké jednotky kalorických elektráren, dodávajících levnou elektrickou energii, získanou spalováním méněcenného uhlí na dolech (Ervěnice) a velkoelektárny hydraulické (Štěchovice), je ovšem snaha pokud možno nejvíce rozšiřovati konsum elektrického proudu. Restrikcí vnitropražských tramvají by arcit konsum klesl, ale jen dočasně, pokud by nedošlo k rozšíření tratí periferijních a ke zbudování spojů vnějších.

Zavedením autobusů s výbušnými motory byla by ovšem konsumována pohonná látka domácího původu, dynalkol, směs liho-benzolová a nikoli benzin. Nicméně nemohou míti P. E. P. ani v tomto případě tak přímý zájem, jako na odběru energie elektrické. Uvažuje prý se proto o jiné náhradě tramvají, která by vyhověla požadavkům velkoměstského provozu a současně byla konsumentem proudu. Jsou to elektromobily. Tato vozidla nejsou vázána na stálou dráhu kolejovou, avšak odebírají z horní troleje proud pomocí ohebného smykadla, které dovoluje v jistých mezích vybočení vozidla z rovné tratě, takže se mohou vyhýbati. Není nám známo, do jaké míry se P. E. P. touto myšlenkou zabývají doopravdy, ale jest jisto, že i tímto řešením bylo by dopravnímu problému pomozeno ve vydatné míře. Obáváme se pouze, že úvahy a pokusy, jsou-li vůbec jaké, potvrzují nebezpečně dlouho.

Jak autobusy, tak i elektromobily nejen by odstranily z valné části dopravní potíže, ale otázka dlažby pražských vozovek mohla by býti řešena radikálněji. Dopslechli jsme se, že další provádění asfaltových, makadamových, betonových, soliditových a ostatních jednotlivých moderních vozovek je ohroženo a to nikoliv jak by se dalo čekat s hlediska živnostenské politiky, chránící pražské dlaždiče, nýbrž pod vlivem přání P. E. P. Studijní výpravy P. E. P. do ciziny se prý přesvědčily, že tyto vozovky nejsou výhodné. Pochopitelně nesou se s jejich kolejemí (viz Příkopy) a proto jsou nevýhodné pro veškerenstvo.

Kdyby se zavedením autobusů ve vnitřním městě šla ruku v ruce též nová organisace ostatního uličního provozu, bylo by vyhráno na celé čáře. Bylo by nutno několik dalších provozně zatížených ulic vyhraditi jednosměrné dopravě (ul. Vodičkova, s kombinací Jungmannovy a Spálené, ul. Jindřišská s kombinací Příkopů a Lützowovy, ul. 28. října a p.), což před odstraněním tramvají není možno; dále systemisovati parkink vozidel na hlavních třídách a vyhlásiti »numerus clausus« na ruční dvoukolové vozíky. Nepochybujeme, že dopravní úřad policejního ředitelství věděl by si rady s těmito věcmi. Ubozí pěšáci dostali by pak na nejsilněji frekventovaných křižovatkách podchody a otázka pořádku na ulici byla by na pěknou řadu let odklizená.

Až nám budou tyto boty opět malé, nezbude než nakousnout ono zvláště kyselé jablko: b u d o v a t d r á h y p o d z e m n í. Říká se, že dnes je projekt pražského metra předčasný. Kdo ví? Myslím, že se pod tímto slovem skrývá výmluva a nerozhodnost. Pražská radnice nemá hlav, podobných pařížskému Hausmanu, vážným nabídkám cizích konsorcií se brání asi tak jako český sedlák, když měla býti železniční trať vedena přes pole u chalupy. Dnešní obecní parlament tento problém asi těžko zmůže.

Na štěstí nejdou naše naděje tak daleko, spokojíme se s prvními krůčky.

DOBA A LIDÉ

N. Melniková-Papoušková:

Rehabilitace lásky v Rusku.

II.

Abych se neomezila pouze na povšechná slova, dovolím si pro analogii uvést ještě citát z povídky, abych tak řekla nejzákladnějšího teoretika druhého směru lásky, obecně známé Kollontajové. Ve své povídce »Láska tří pokolení« Kollontajová nám podává stejného Marka Volochova, jenže moderního a v sukních, ale pro nás není důležitý oblek, nýbrž myšlenky. Uvedu tedy takřka klasickou rozmluvu mezi matkou a dcerou na téma o pohlavních stycích:

»Proč pak jsi se stýkala? Což pak v tobě tak silně mluví fyziologický sklon? Vždyť jsi ještě tak mladá. To není normální... Jak bych ti to řekla, maminko, »fysického sklonu«, jak mu asi ty rozumíš, jsem vlastně neměla... Ale oni (všimněme si, ne on, ale oni) se mi líbili a já jsem cítila, že se líbím jim... Všechno to je tak prosté. A pak,

to přeče k ničemu nezavazuje. Nechápu, maminko, co tě tak znepokojuje. Kdybych se prodávala nebo kdyby mne znásilnili, to by bylo něco jiného. Vždyť jsem však na to přistoupila dobrovolně a ochotně: dokud se sobě navzájem líbíme, isme spolu, když to přejde, rozejdeme se. Z toho není žádná újma... Leda že k vůli potratu bude třeba přerušit práci na nějaké dva, tři týdny. To je ovšem škoda. Ale toho jsem si sama vinna. Pro budoucnost udělám opatření.«

A tak pro zajištění úplné spokojenosti stačí jen zajít do lékárny. Civilisace a pokrok jsou přec jen důležité věci, takový vážný argument chyběl Marku Volochovi.

K těmto stránkám povídky Kollontajové ráda bych přičinila jen dvě, tři poznámky, ukazují roztažitost některých vyslovených tam pojmů. Především o prodejné lásce čili o prostituci. V roce 1920 nebo 1921, nemohu toho přesně říci, setkala jsem se s člověkem, který právě přijel z Ruska. Při vyptávání na formy sovětského společenského života došli jsme i na veřejné domy a prostitutky: »Veřejné domy jsou zavřeny a prostitutek není!« — »Opravdu vůbec nejsou, nikdo neprodává svého těla, vždyť v Rusku je hlad a není šatů, což ženy se opravdu nedají svést?« — »Ó, já nemluví o tom, za chléb a šaty se jich prodává polovička, ale to není prostitute!« Nevím, jak se ten zjev nazýval tehdy sovětským jazykem, ale po mém soudu nemění se věc tím, zač se kdo prodává. Musíme kromě toho vzít v úvahu, že v těch letech chléb a oděv měly mnohem větší cenu než bezcenné papírové peníze. Bylo by zajímavé vědět, zdali se tak dívá na prodej vlastního těla i hrdinka Kollontajové. Otázka prodeje a peněz je tedy velmi roztažitá podle zvláštních podmínek a výhod, vždyť už dávno jeden z hrdinů Gogolových ujišťoval, že nepřijímá úplatků, nýbrž jen vděčnost v podobě chrtích štěnat.

Dále se mluví o násilí. Byť to bylo překvapující, přeče i tak jasný pojem může se pomocí teorie zamotat tak, že se není možno vyznat v tom, co je násilí a co ne. Není tomu příliš dávno, co jsme v Izvěstích četli referát o disputaci o mládeži, na kterém jako referent vystupoval psychopatholog Zalkind. Mezi fakty, které líčí jako nedostatky soudobé mládeže, uvádí tento:

»Je zrůdnost zvláštního druhu, která by se mohla nazvat komzamilovaností (komunistickou zamilovaností). Zrůdnost tohoto druhu projevila se ve studentovi zemědělské akademie Tjukovovi, který zavraždil komsomolku za to, že odmítla jeho pohlavní lákání. Nevěřil, nemohl si představit, jak tato komsomolka nemůže milovat jeho — člena strany, proletářského původu s pěknou postavou, písčitého dokonce verše na způsob Jesenina. Hraje komedii. V tom duchu podával vysvětlení.«

Úplně souhlasíme se Zalkindem, že takový fakt je zrůdnost, ba víc, strašná zrůdnost, ale student Tjukov skutečně zasluhuje shovívavosti, vždyť tolik let ho učili, že uvědomělá komsomolka a členka strany nesmí se protivit fysické přitažlivosti zdravého komsomolce a člena strany, že to k ničemu nezavazuje, že děti bude vychovávat stát, že stálá rodina je buržoasní přežitek atd. O vraždě se ovšem ničemu nemluvílo a k takovému opatření se rady nedávaly, ale znásilňovat potichoučku a pomaloučku nebo ženit se na dva dny se nezakazovalo. Před několika týdny stál před soudem vojenský komisař Buš, který vešel ve styk s dívkou, nakazil ji těžkou nemocí a pak ve snaze zbavit se jí, schoval ji neprve do blázince a později jí podstrkával revolver, aby mohla

skončit sebevraždou, až se doví o jeho četných zradách ze soupisu, který zapomněl jakoby netušeně na jejím stole. To je přec také násilí, ale kulturnější, rafinovanější. Nejpikantnější z celé té historie je, že právě v době všech těchto kousků Buš napsal a otiskl článek o Gumilevského »Pší uličce«, mluvě v něm o rehabilitaci mládeže a jejich milostných vztahů, které prý jsou příliš hrubé a materiální: »To není správné! Ještě a ještě jednou pravím, že to není správné. Ani pro studentskou mládež nepřestala ještě kvéstí stfemcha, neumlkli slavíci a neignoruje ji okřídlený Eros!«

Takové věci říkají o milostných vztazích sovětské mládeže fakta. Teoretikové, kteří se přec jen vzpamatovali, pranýřují slovy zločinnost a zřůdnost, které vrostly právě z jejich teorií. Nemýlím-li se, byl to týž Zalkind, vzdychající na disputaci, který se vyslovil jinak ve svém dvanáctém přikázání komunistické lásky. Uvedu na příklad jedno z nich: »Pohlavní sklon k třídně-nepřátelskému, morálně-opačnému, nečestnému objektu je stejnou zvráceností jako pohlavní sklon ke krokodilu nebo orangutanu«. Čím dál, tím líp! Členky strany možno brát bez jejich souhlasu a k bezpartijním sluší se chovat jako ke krokodilům. Kdyby se poslední pravidlo zachovávalo stejně pevně jako první, mnohé dívky by se byly zapsaly pro sebeochranu mezi krokodily. Ale běda, tato část teorie se jaksi pomíjí.

Nevím, zda si čtenář povšiml, že jsme užívali slova »láska« ve velmi konvenčním významu, ale o skutečné lásce, že se vlastně ani nemluvilo. »Lásky u nás není,« píše své přítelkyni z hlavního města hrdinka Romanovovy povídky »Bez stfemchy«, »u nás jsou jen pohlavní vztahy... Děvčata se snadno scházejí s našimi soudruhy muži na týden, na měsíc nebo náhodně na jednu noc. A na všechny, kdo hledají v lásce něco víc než fyziologii, dívají se s posměchem jako na ubohé osoby s poškozzeným rozumem«. Ze tato slova nejsou výmyslem spisovatele snažícího se vrhnout stín na komsomol a komunistické studentstvo, je vidět už z jedné ankety, mezi posluchači vysoké technické školy. Lásky lidí více méně kulturních předpokládá určité duchovní spojení, společnost zájmů. Není přece opravdu možné milovat krokodila. Nu, a těmto studentům položili otázku, pokládají-li při pohlavním styku se ženou za potřebnou ideovou spjitost. 20 procent odpovědělo, že s »ideologií je to pěkné, ale že se může i bez ní«, ale 36 procent bylo ještě upřímnější a odpovědělo také otázkou: »K čemu je ideologie při pohlavním styku se ženami?« Jednotlivé odpovědi byly ještě lepší, ale ty nepadají na váhu, neboť nám stačí 56 procent, abychom se přesvědčili, že základní massa prostě necítí potřeby lásky. To je ovšem jasný příznak nekulturnosti a hlavně toho, že hrubě šosácké a zastaralé názory nejen nebyly soudobou mládeží překročeny, nýbrž našly u ní naprosté ospravedlnění. Na to přímo ukazuje Smidovičová v článku o mládeži, otištěném v Izvěstích z 9. února:

»Ve vzájemném poměru naší mládeže je ještě málo rysů nového člověka, málo kolektivnosti. Tento rys se projevuje hlavně v širokých kruzích mužské části mládeže v poměru k ženě, ke které je pravidlem chovat se jako k bytosti nižšího řádu, vhodné hlavně pro obsluhování domácnosti. Pravého přátelského, soudružského poměru k ženě téměř není, — takový poměr se dokonce pokládá za něco odsouzení hodného. Jaká pak může být láska

k ženě, když se na ni pohlíží jako na hadr, který se může po použití vyhodit?«

Mnoho zajímavého materiálu po této stránce může poskytnout kniha »Otázky způsobu života v komsomolu« která vyšla před půldruhým rokem v Petrohradě. Zajímavé jsou nejen názory a mínění komsomolců a rabfakovců, ale i komentáře, které k nim dávají starší nebo teoreticky vzdělaní lidé. Vyprávěje o jedné přednášce, Stratonickij praví, že »mnozí hoši se ptají lístky, existuje-li láska, zda má mít místo v našich řadách«. Dále se začínají taková ohromující vysvětlení, že by bylo hříchem nesděliti jich čtenářům, neznajícím ruského jazyka. Tak se od Stratonického dovídáme, že »u každého člověka objevuje se v určitém věku pohlavní sklon k představitelům druhého pohlaví, který je podmíněn fyziologickým vývojem člověka, jistým postavením žláz vnitřní sekrece. Takový pohlavní sklon se nazývá zpravidla láskou. Lásky jako jakýsi zvláštní cit, jako podivuhodný zvláštní zážitek neexistuje ovšem vůbec nebo existuje jenom v představách starých panen a naivních studentek«. Na téže snad přednášce posluchači kladli i praktičtější otázky: »Když se s děvčetem někdo ožení, musí patřit jenom jednomu nebo všem? Vždyť to je starý názor, že žena patří jen muži — z toho vzniká něco na způsob majetku, proti kterému jdeme a bojujeme«. Mluví se, mluví se, rozčilují se nad životem, píší dokonce knihy a nikomu nepřijde na mysl, že tento hotentotský názor na ženu je tisíckrát bližší arciburžoasním metodám, než onomu světlému ráji, který komunisté slibují dát lidstvu. Jestliže ti lidé, kteří tak věří v materialistické teorie a kterým začátkem všech začátků je pravda, že člověk pochází z opice, kterou se vysvětluje všechno od vzniku kuřího oka po neexistenci Boha, jestliže tito lidé chtějí být alespoň trochu logickými, pak musí sami uznat, že druhy se odlišují od sebe stupněm složitosti a že tudíž mezi láskou poctivého psa na dvoře a poctivého komsomolce musí být přec jen určitý rozdíl.

Na takové otázky se zpravidla odpovídává kázáním na způsob toho, které jsme uvedli na začátku, o mravnosti a nemravnosti jednoho a téhož jevu podle podmínek, za kterých se děje. Dále se vypráví o vlivu ostré přeměny řádu, o zeslabené disciplíně a Bůh ví o čem a zamlčuje se vlastní podněcování. Když se nakonec zhrozí skutečnosti, snaží se obrátiti ji zpět a radují se, když zdravý instinkt mládeže přemáhá všechnu tu papirovou motanici. V témže referátu o disputaci o mládeži v Moskvě čteme, že Zalkind mluvil o příznacích pohlavního ozdravení, jež se objevilo u mládeže, která »postupně se dostává z pohlavního chaosu«. »Z oběhu postupně mizí pestrá, množná láska. Pomíjejí minulé dočasná, a náhodná spojení, spojení letmá. Přemožení pohlavního chaosu a vypracování nových vztahů mezi pohlavními vycházejí ze středu samotné mládeže. Pozoruje se zmenšení umělých potratů, rozmnožení dlouhodobých svazků, roste starostlivost o děti, mladí rodiče projevují zájem o problém výchovy. Zvyšují se požadavky kulturní, estetické«. Všechno to je ovšem velmi pěkné a prospěšné, ale stejně se potvrzuje správnost mého názoru, že mládež, je-li v ní skutečně kapka vřelé krve, nemůže zůstat lhostejna ani ke květinám, ani k slavíkům, ani k měsíci, že ani ta nejmudrčtější teorie nezastaví zesíleného tlukotu srdce při pohledu na milovaného, byť by ho vědecky jmenovali jakkoli, ale o lásce není zde řečeno ani slova.

Ze všech těch příčin pokládám za neobyčejně důležité a významné, že na konci minulého roku vyšla kniha »Právo na lásku«, vydaná pod dosti záhadným pseudonymem »Ippolit«. Vyskytají se sice i v ní passáže o dvojitým významu jevů, ale Ippolit vystoupil první zjevně a přímo proti teorii nevázanosti, a řekl, a to je to hlavní, slovo láska v pravém jeho významu. Ippolit provádí práci, opačnou té, kterou dělali před několika generacemi prorokové rehabilitace těla a v nejlepším případě ctitelé Schopenhauerovy »Metafysiky Lásky« — rehabilituje lásku, která přes svou nepostiženost, nehmotnost a zdánlivou neužitečnost ukázala se býti nezbytnou pro rovnováhu lidské společnosti, v odpověď na bezuzdný křik: »Neuznáváme žádné lásky« odpovídá stejně hlasitě, ale s větší vahou a důstojností: »Vysoce si vážíme radostí lásky, ctíme si ženy, těhotné příštími pokoleními, ale nade všechno nyní stavíme sociální význam té oblasti lidských vztahů, který se nazývá láskou.« Kromě toho se nepřetváří, nestaví všechno na marxistickém základě a bere komunistu nejen jako buňku strany a státu, ale i jako živého člověka, majícího právo na osobní život«. Kromě zájmů budoucího pokolení musíme myslit i na citové obohacení moderního člověka. Komunista nemá jen ocelové oko a kovový hlas, jak jej líčí literáti, ale i živé tlukoucí srdce, kterému není cizí nic lidského«. Ať se čtenář nebojí že ho zasypou citáty, ale přec jen bych ráda podala ještě jeden citát z této osmdesátistránkové knihy, ve kterém je více zdravého smyslu a prospěchu, než ve všech tlustých svazcích a teoretických traktátech vychloubačných mudrců«. Je-li změkčilému inteligentovi láska podle slov Przybyszewského »nejhorším neštěstím, které může postihnout člověka«, pak pro naši mládež je vítaným hostem, obohacujícím duši pomáhajícím vnitřnímu vzrůstu. »Komunismus nesmí nésti s sebou asketismus«, pravil Lenin Klača Zetkinové, »ale radost ze života a bodrost, vzbuzenou také plností milostného života«. Zdálo by se, že prostě sám vrchní vůdce uzákonil lásku, že však je pronásledována jako něco protizákonného, vždyť však v přírodě to tak bývá, že učedníci jdou dále než učitelé, stávají se »katoličtějšími než papež« a často odnímají učitelům právo na pravdu. Doufejme, že knížka Ippolitova nepatří do stejné kategorie, jako článek Bušův, že jeho slova dospějí k mládeži. Byť však byl kdokoli ten, kdo napsal tuto knihu, byť byl jakýkoli jeho soukromý život, to, že vyšla, musí se pokládat za vážný přelom v názorech sovětské společnosti. Ještě před třemi, čtyřmi léty prostý fakt vyjítí takové knížky byl by nemožný. Vzpomejme třeba na případ profesora Sakulina, kterého studenti nutili, aby neužíval slova »idealismus«, neboť je to slovo nepotřebné a buržoasní. Což pak se za takových poměrů mohlo mluvit a psát o spasitelném působení lásky? Ne a ještě jednou ne. Mimo veškerý komunistický nátlak a kontrolu soukromého života vyrostla tedy jaksi nepozorována bdělým okem potřeba odpočinout si od holého materialismu. Kromě toho tato potřeba se neprojevila v pitkách a orgiích toho nejnižšího druhu, jak se popisuje v »Měsíci s pravé strany«, ale z touhy po skutečně duchovních a vznešených hodnotách. Je sice pravda, že takové průlomky se stávaly nejednou v jiných oblastech a při tom se končily téměř vždy fiaskem, ale desíletá zkouška může snad přece alespoň něčemu naučit lidi, nezaslepené pouze a jedině politikou. A posléze ještě jedna otázka: zda budou komunisty, to jest komunisty nikoli jménem, ale ve skutečnosti, ti, kdo nyní vyrůstají,

zda skutečně nevystřídají starou gardu a nepřemění její názory a způsoby? Nevím. To ukáže budoucnost. Ale to, že vyšla knížka Ippolitova, dovolím si přec jen nazvat — rehabilitací lásky.

NOVÉ KNIHY

Gillette: Sociologie venkova. Ústřední svaz agrárních akademiků v Praze vydá v červnu základní dílo venkovské sociologie, Gillette-ovu Sociologii venkova v překladu prof. Smetánky a Dra. Minstra, s úvodní studií univ. prof. Dra. In. Ar. Bláhy. Dílo bude čítat 600 stran velkého formátu a bude stát v subskripci Kč 48.—. Úmyslem vydavatelů je umožnit koupí všem, kdož mají zájem o sociologii, zvláště o sociologii venkova. Příhlášky na subskripci přijímá do 31. května t. r. Ústřední svaz agrárních akademiků, Praha XI., Grégrova 1499.

J. Eiselt: Muž a elegance. Obsah: O podstatě elegance, Moderní a módní, Internacionální a národní o módě, Nákup rozpoznávání a zkoušení látek, O obleku společenském a taneční obleky, Suit svatební, pláště a raglány, Oděv a sport, Prádlo, ranní a spací úbory, Něco o klobouku, Nákrčník a umění ho zvolit, Obuv, její čištění a ošetřování, Punčochy a ponožky, Kapitola o tlustých a hubených, Šatník a moderní ekonomie. — 90 stran Kč 10.—. Nákl. F. Topiče, Praha I., Národní tř. 11.

Rudolf Medek: O našich legiích. Sběrka souvislé četby školní sv. 64. Kč 5.—. Nákl. F. Topiče, Praha I., Národní tř. 11.

Jan Hrabánek: »Příručka pro spolkové funkcionáře.« Nejsou tu jen předpisy spolčovací, ale i shromažďovací, různé zákony o daní z obratu, ze zábav, placení autorských poplatků a j., jež mohou způsobiti mnohou nepříjemnost spolkovému funkcionáři. Vydalo Nakladatelství Volné Myšlenky v Praze II., Dřevná 6. Kč 7.—, v plátěné vazbě Kč 13.—.

Jan Laška: Stopami našeho odboje v Itálii. (Cena Kč 4.—, nákladem »Pokroku«.) Tato knížka podává ucelený a přehledný obraz legionářských památek v spřátelené zemi.

František Branislav: Na rozcestí. Druhá kniha básní. Kč 13.50. Nákl. V. Petra, Praha II., Lützowova 24.

V boji za odzbrojení. (Sovětská delegace v Ženevě.) Dokumenty s úvodem Zd. Nejedlého. Za Kč 4.80. Nákl. »Varu«, Praha I., Ulice Karoliny Světlé 17.

Václav Fiala: Ogasavara. Črty z Japonska. S dřevoryty autorovými. Za Kč 75.—. Nákl. V. Petra, Praha II., Lützowova 24.

Benjamin Klička: Pestré osmero. Novely 1920—1927. Obsah: Nešťastný šťastný. Dvakrát jedna jest nic. Z paměti dlažební kostky. Bílá žena a tvango. Exekutor. Nejzávažnější čin lakýrníka Nudle. Zrození blázna. Zkouška Israele. Nákl. V. Petra, Praha II., Lützowova 24. Za Kč 10.—.

E. A. Longen: Král komiků. S ilustracemi autorovými. Roman ze života divadelního komika. Autor píše v předmluvě: »Používám svolení Vlasty Buriana, abych zpracoval některé události z jeho života i jeho vzpomínky.« Stran 290. Nákl. A. Synka v Praze VII.

Dr. Josef Škoch: Mezinárodní organisace práce a Československo. Stran 186, cena 36.— Kč. V publikacích Sociálního ústavu vyšla velmi podrobná studie, zabývající se Mezinárodní organisací práce, jejím působením a účastí našeho státu na jejím díle. Kniha pojednává v prvé části o historickém vývoji Mezinárodní organisace práce od samého počátku 19. století až do konce světové války, kdy mírem versailleským byla Mezinárodní organisace ta učiněna skutkem. V dalším vyličuje složení jednotlivých orgánů Mezinárodní organisace práce, zejména Mezinárodního úřadu práce a nastiňuje jeho činnost, především vědeckou a publikační. K tomu pojí se vyličení průběhu a usnesení všech dosavadních 10 Mezinárodních konferencí práce.